БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1969 ч. МАЙ 25 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 120 (7966).

Өртээ 2 көп.

БЕЛЕТКЕЛ КОМИССИЯЗЫ АЖЫЛДАП КИРИПКЕН

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның делегей Чөвүлел хуралын белеткээр талазы-биле комиссияның түннел сессиязы бо чылдың май 23-те Москвада ажыттынган. Комиссияның ажылында киржип турар партияларның төлээлекчилери сессияның хүн чурумунда турар айтырыгларны чугаалажып кирипкен.

УЛАН-БАТОРГА НАЙЫРАЛДЫҢ МИТИНГИЗИ

БУЗУЛБАС АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның МАР-га чоруп турганынга холбаштыр моол-совет найыралдың митингизи май 23-те Улан-Баторга болган. Президиумунуң столунда — Н. В. Подгорный болгаш ону үдеп чоруур кижилер, МАРП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу, МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал база МАРП-ниң болгаш МАР-ның чазааның өске-даа көскү ажылдакчылары.

Индирде — Улан-Баторнуң автосепителге заводунуң хөрээжен ажылчыны П. Нансалжав. Совет Эвилелиниң болгаш МАР-ның чаңчыл болган улуг найыралының болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылгазының дугайын ол чугаалаан.

Ооң дараазында Төп аймактың «Сухэ-Баторын зам» көдээ ажыл-агый каттыжышкынының хойжузу Д. Мунгунхолог чүве чугаалаан.

Совет Эвилели-биле кайгамчык найыралдың ачызында моол улус чаңгыс салгалдың үезинде дургузунда бүдүн чүс-чүс чылдарны ажыр баскан болгаш карааңгы бүдүүлүк чоруктан чырыкче, түренги чоруктан чечектелиишкинче орукту эрткен, өске чурттар ыңдыг орукту чүс-чүс чылдар дургузунда ажып эртер ийик деп, ол чугаалаан.

Ооң дараазында МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу чүве чугаалаан. МАР-биле ССРЭ-ниң аразында аку-дуңма найыралды болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылганы калбартып база ханыладырынга, тайбың, социализм болгаш коммунизм хөрөөн бызыглаарынга улуг ачы-хавыяазын бедии-биле үнелеп көрбүшаан, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйны Сухэ-Батор орденин-биле шаңнаавын ол дыңнаткан.

Бодунуң чугаазынга Ж. Самбу ийи улустарның болгаш оларның марксисчилениичи авангардтары — МАРП-ниң болгаш СЭКП-ниң бузулбас аку-дуңмалышкы чоруу, ийи чурттуң бузулбас эвиледи шаг-үениң бүгү шылгалдазын алдарлыы-биле түдүп эртken, барык чартык чүс чыл дургузунда ол аку-дуңмалышкы чорук ниити идеяддарның тиилелгезинин эрге-ажыктарынга чайгылыш көкка быжыглаш база хөгжүп турар деп чугаалаан.

Моол-совет чаагай үре-түңелдиг кады ажылдажылга, Совет Эвилелиниң дузаламчызының чаагай болгаш ак сеткилдиг шылары бистиң дайынналрывыстың иштинге шуглдаашкыны болдуруп турер деп, Ж. Самбу чугаалаан. Бистиң интернационалчы найыралывысты болгаш кады ажылдажылгавысты, Моол Арат Республикага Совет Эвилелиниң көргүзүп турар аку-дуңма дузаламчызын өгүлдөрин олар оралдажып турар. Кажан-даа, кым-даа улусчу Моолдуң болгаш Совет Эвилелиниң аку-дуңма чаңгыс өзин чайгылдырып шыдавас, бистиң чурттарывыстың улустарының аразында харылзаалдарга моондакты тургузуп шыдавас деп чүвени шинитпирлиг медегленип турар бис деп, Ж. Самбу демдеглээн. МАР биле ССРЭ, МАРП биле СЭКП амгы делегей байдалын болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкинниң байдалын үнелеп көөрде үзел-бодалдарывыс бүрүн чаңгыс ажыл-ажыктарывыстың сорулгазы болза, келир коммунистиг үени тургузары болур дээрзин Н. В. Подгорный медеглээн. Бо улуг херекке бүгү энергияны, бүгү аргаларны бөөр аргалыг болур төлээде, тайбыңның болгаш дувуреазын чок чоруктуң байдалынга, бүгү улустар-биле найыралдың болгаш чаагай кожахелбээ турарының байдалынга ажылдаарын күзеп турар бис.

Ындыг болза-даа делегейде байдал ыарын болгаш дүшкүүрлүг болуп үргүлүүлевишаан. Империалистиг күрүнелер социализмниң хөгжүдезин саададырын, национал-хосталгалыг шимчээшкинни бөөй тударын оралдашпышаан, чер бөмбүрзөөниң янзы-бүрү районнарынга шуут агрессив хөделишкиннерни өөскүдүп турар. АКШ-тың вьетнам черде кемниг дайны, араб чурттарга удур Израильдиң агрессиязы, Азияның, Африканың болгаш Латин Американың аныяк күрүнелериниң хамаарышпас чоруун чок кылыр дээр империализмниң чимчээшкиннери үргүлүүлүп турар.

Вьетнам улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкини бүгү делегейде өөрүп база калбарып турар. Вьетнам аку-дуңмаларның империалистиг агрессияга удур, боттарының чөптүг херээнин тиилелгези дээш олардың маадырлыг демиселиниге моон соңгаар-даа дузалаарынга Совет Эвилелиниң болгаш Моолдуң улустары бүрүн шинитпирлиг.

Бодунуң төрээн чуртунуң демократтыг катыжышкыны дээш, америк империализмниң болгаш ооң чалчаларының агрессив политиказынга удур демисежип турар көрөй улусту бистиң чурттарывыс болгаш улустарывыс аку-дуңма ёзузу-биле база деткип турар.

Америк шериг арге-чагыргаларының Ыраккы Чөөн чүкке өнчүк-чөңгээлерин соксадырын ССРЭ-ниң болгаш Моол Арат Республиканың чазааткары шинитпирлии-биле негевишаан, душкүүрлүг чоруктуң чавырылдырар, делегейниң бо районунга тайбың болгаш айыл чок чорук дээш демиселди чайгылып чоруктуп турар. Социалистиг күрүнелерниң кызыгаарлары мыкытыг болгаш аңаа дээш болбас деп, Н. В. Подгорный медеглээн.

Совет Эвилелиниң болгаш аку-дуңма социалистиг чурттарның даштыкы политика талазы-биле программазы — ол дээрге, тайбыңны болгаш улустарның айыл чок чоруун хандырары, оларның тускайлаң хөгжүүр эргелин деткиири, душкүүрлүг чоруктуң чавырылдырары болгаш улустар аразының айтырыгларын чүгаалажыышкынныларның аргазы-биле таарыштыр шинитпирлээри болур деп, Н. В. Подгорный чугаалаан. Ол дээрге чепсегленишкинни эңдере бүдүрерин кызыгаарлаары болгаш чепсекти дужүрери. Европада, Чоокку болгаш Ыраккы Чөөн чүкте база Мурнуу-Чөөн Азияда даймы айтышылының одагларын узуткаары болур. Ол дээрге күрүнелер аразынга тайбың кады ажылдажылганы хөгжүдүрүндүр.

Пролетаржы интернационализм, бистиң хүрээлениивистиң сырый каттыжышкыны болгаш хөделишкиннеривистиң чаңгыс эви болза империализмге удур коммунистерниң демиселинге күчүлүг чепсек болуп келген болгаш болурда. Бистиң ниити хереэвистиң тиилелгези дээш демиселге коммунистерниң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарынга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болур делегей Чөвүлел хуралы идигни бөөр дээрзинге чигзинишкин чок деп, Н. В. Подгорный демдеглээн. Кандыг-даа лозунгар болгаш каас-кол сөстер-биле чагдыныл алгаш, ол чаңгыс эңке удурланып турар кижи херек кырында социализмниң дайзыны болуп, реакцияның караңгы күштеринге дузалааны болур деп, Н. В. Подгорный чугаалаан. Национализм болгаш шовинизм, империализмге удур демиселдиң кол эргеажыктарын үнелеп көрбес чорук коммунистиг идеологияга канчап-даа дүүшпес.

Химиктер байырлалы

Бисте химия үлетпүрүн «бүгүдениң индустриязы» деп адап турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында химия продукциязын калбаа-биле ажыглап турар.

Химиктиң хүнүнге холбаштыр Москвага байырлыг хурал болган. ССРЭ-ниң нефть сайзырады ажылдап кылыр болган нефтехимия үлетпүрүнүң министри **В. С. Федоров** ону ажыткан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга чаңгыс эп-сеткилдиг сонгаан.

Нефть болгаш химия үлетпүрүнүң ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының даргазы **Н. П. Светцов** иделкел кылган. Беш чылдың үш чылының дургузунда бо адырның ниити продукциязының хемчээли 43 хуу үзегдээн, немей өзүлдениң үштүң ийи хуузу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинин күсели-биле чедип алдынган деп ол чугаалаан. Бо чылдың бирги кварталының планы ажыр күүсеттинген. Нефть сайзырады ажылдап кылыр болгаш нефть химиязы, а ол ышкаш чаа адыр—микробиология чедиишкиннинг хөгжүп турар.

Беш чыл планын хуусаа бетинде күүседир. В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылын төлептиг үткүүр дээш социалистиг чарышты калбартырының үлегерин кергүскен мурнакчыларны иделкелчи адаан.

СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хуралдың киржикчилери улуг көтүрлүүшкүн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ЭКИ ШЫНАР ДЭЭШ

Дүүн Кызылга үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар продуктуларының шынарын бедидер талазы-биле республика конференциязы болган. Конференцияга СЭКП обкомунуң секретары эш **В. И. Попов** иделкел кылгал.

Ооң киржикчилери «Продукциязы дефект чокка бүдүрериниң Саратов системазының кол үгланышкынының дугайында» РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында стандарттар комитединиң төлөзининң оралакчызы эш **В. В. Куринниң**, «Шынарны бедидеринге стандартизациянының ролюнуң дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында стандарттар комитединиң төлөзи эш **Т. А. Бочкарёвтуң**, «Тыва даг-дүгү» комбинатта Саратов системазын ажыглап эгелээнининг дугайында» комбинатның кол инженери эш **А. И. Елфимовтуң**, «Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар продуктуларының шынарының дугайында» күрсадыг инспекциязының начальниги **Г. Н. Балакиваның**, «Кызылдың даарандыга комбинадында Шынар хүнүн» эрттирип турарының дугайында» кол инженер эш **Л. Е. Скрипченконуң**, «Продукцияның шынарын бедидеринге бүдүрүлге лабораторияларының ролюнуң дугайында» аъш-чем үлетпүр эргелелиниң начальнигга эш **С. Д. Кызыл-оолдуң**, «Планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг беришкинниң чаа системазының байдалдарында шынар дугайында» Улуг-Хемниң мяш үлетпүр ажыл-агыйының директору эш **Л. М. Башкирцевтиң**, «Технологтуг чурумнуң болгаш продукцияның шынарының дугайында» Кызылдың эът комбинадының директору эш **А. М. Астраханцеватиң** иделкелдерин дыңнаан.

Конференцияның киржикчилери дүржүлге солушкан болгаш продукцияның шынарын экижидиринге рекомендацияларын хүлээп алган.

Суггарылга—дүжүтке улуг немелде

Депшилгелиг арга-биле

«Тээли» совхозтуң 6104 гектар тарылгазының 67 хуузун суггарылгалыг черлерге чорудар. Ооң иштинде кызыл-тас 1500, кукуруза 900, сула 1000 гектар.

Бай-Тайганың шөлдеринге суггарылганы эки ажыглавайн тургаш, бедик дүжүт алыры болдунмас дээрзин практика бадыткаан. Бо сорулганы боттандырар төлээде, 108 кижи составтыг 27 звеноларны организастап тургускан бис.

Суггарылгага белеткел ажылдары март айда эгелээн. Буталар дестериниден болгаш иштинден 3313 кубометр дошту аштап арыглаашаа, апрель 10-да бүгү бугаларның суун шөлдерже аксын бадырган, суггарылганы эгелээн.

Суггарылганың кол бугалары Ак-Терек, Бай-Тэл, Эдер-Куй, Ооруг буталарының уунга чайындылап дуглаан дошту аштап, 2867 метр буга уунун алгытkан. Суггарылга бугаларын чогуур үезинде алгыдып аштаарынга болгаш тараа, сиген шөлдеринче сугларны шын хуваарының талазы-биле Бай-Тал салбырның эргелекчизи С. Комбу, Найырал салбырда гидротехник Х. Канчыыр-оол олар киичээнгей салып, эки ажылдаанвар.

Ооң аңгыда Бай-Тал салбырның хойжу бригадазының хойжулары эгелекчи санал үндүргеш, Шивилигниң оң ажыг чыл иштинде ажыглатынмайн тургаш бугазын шеф күжү-биле кылгаш, тараа, сиген шөлдеринче сугну бадырган.

Ол буга-биле 340 ажыт гектар тарылга шөлүн, 150 гектар сиген шөлүн болгаш мал одарларын суггарып болур. Ол-ла хойжулар 70 гектар черниң дажын аштаан.

Моортан үлегер алгаш, район төвүнүң ажылчын, албан-хаакчылары шеф күжү-биле даш аштаарын массалыг эгелээн. Совхозтуң суггарыкчылары часкы тарылга мурвунун суггарылгазын 3551 гектарга чорутkаннар.

Суггарыкчы звенолар аразынга чарышты калбартып, түңнелин беш хонуктап үндүргеш, тиилекчилерге шилчиир тукчугаштарны болгаш өртектиг белектерни тыпсын турар.

И. Буянга, Х. Садыяга, Х. Довур-оолга, Х. Чылбакка удуртурган суггарыкчы звенолар ээ ажылдап турарлар. И. Буян чаасkаан бээн 181 гектар черни суггарган.

Часкы тарылга үезинде 378 гектарны авдазын оруун эдерти суггарганы эки түңнеди көргүскен. Ол депшилгелиг арга-биле чайгы үеде 925 гектар чедир суггарылга чорударын шинитпирлээн бис.

Баштай чашкан культураларның чайгы суггарылгазын удавас эгелээр бис. Борта белеткел ажылдарын Найырал болгаш Кызыл-Даг салбырларның суггарыкчылары доозуп, суггарар черлерин белеткеп алганнар.

В. ОЧУР-ООЛ,
«Тээли» совхозтуң кол гидротехниги.

Суггарыкчылар

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Дурүг салбырында суггарыкчыларның тускай бригадазын тургускан. Ук бригада 10 км. хире буга унуп аштаан, сугну чогуур өйүнде бадырган. Улуг-Ховуда кукуруза, Кызыл-Хая үстүнде сиген, ниитизи-биле 150 гектар шөлдү суггарган.

Бригаданың суггарыкчылары Д. Кыспай-оол, Ш. Кимоол, Г. Аспан-оол, В. Чоржей-оол олар кызымак ажылдап, хүн нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

* * *

М. ЛАМА.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң хову бригадирин эш А. Крыцынга удуртkан 12 кижи составтыг суггарыкчылар звенозу Кара-Булунда 400 га тараа шөлүн суггарып эгелээш, бегүзе чедир оон 300 газын суггарганнар. Арткан тараа шөлүн чоокку хүннерде суггарып доозар.

Ол ажылда В. Түвен-оол, Э. Күңгаа, С. Умбалдай, Д. Семис-оол, С. Болдук олар шалышкын ажылдап турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ТАРААЛАҢ ШАҢЧЫДА

«Найырал» совхозтуң Шаңчыда № 3 бригадазының тараажылары эрте тарыыр культураларның чаштырылгазын дооскан. Олар ниитизи-биле 3250 гектар черге кызыл-тасты тарыыр планын ажыр күүседип, 3507 гектар черге ол үнелиг культураны тараанвар. Бригада кежигүннери бо хүннерде арбай, суланы болгаш мал чеми культураларны тарыырын үргүлчүлеп турар.

Тараажылардың ортузунда социалистиг чарышты организастааны, көскү агитацияны тургусканы черле эки. Бригада төвүнде клубтуң эргелекчизи Сат Суктор чарыштың түңнелин үндүрер, көскү агитациялы чаартыр талазы-биле парткомнуң даасkан хүзөлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. Механизаторларның кылган ажылынның түңнелин беш хонуктап үндүргеш, ону көргүзүр самбызынга, агитхуудуска бижип турар.

Көргүзүр самбызының тывынгыр, чараш арга-биле дерип тургускан. Будуң каан самбыраны көзенектей шугумнаш, бирги одуругда реактивтиг самолёттуу, ооң дараазында вертолёттуу, демир-оруктуу, эзерлиг аътты болгаш өске-даа үүлдерниң чуруктарын чыпшырып каан. Хүн нормазын будуң чартык хуудан орун күүседкен механизаторларның аттарын эң дурген ужар реактивтиг самолёттуң адаанга бижип каар. Ынчангаш «Араптаңмыс самолёттa ышкажыл», «Демир-оруктa ийи кижи бар-дыр, а бистер үш кижи чаңгыс аътта ушкажыпкан-дыр бис» дээн оман, хөглүг чугааларны дыңнап болур.

Механизаторларның ортузунга масса-политиктиг ажылды мыңдыг янзылыг дээштир тургускандан Шаңчының механизаторларында мурнакчылар хөй. Ылаңгыя Ч. Араптан, Д. Сакак, Х. Балыма, Н. Санаа, А. Шойдак болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

П. ФЕДОРОВ.

ЧУРУКТА: трактористер Н. Санаа болгаш мал чеми культураларны чаштырып турар агрегаттар.

С. МААДЫНЫҢ фотозу.

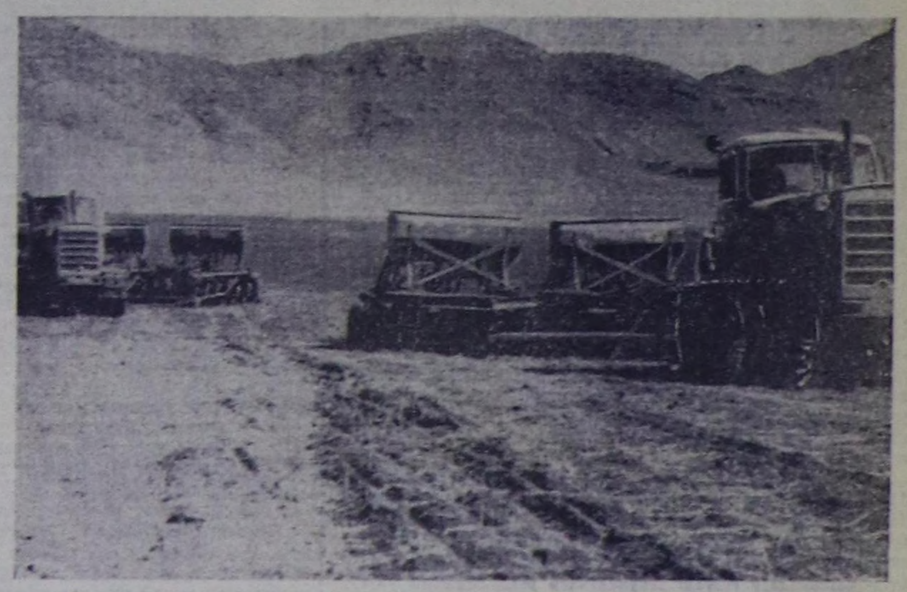

ДЕКАДАЛАРГА БҮГҮ ТАЛАЛЫГ БЕЛЕТКЕНИР

Ашпас хүнүң чурту дижип турар, алмаз әртине-биле байлак, дошкун бойдустуг Якутияга Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң декадазы июнь айның сөөлгү хүннеринде болуп эртер.

Бо декада — бистиң республиканың уран чүүлүнүң болгаш чечен чогаалының Якут АССР-ге көргүзүү, улустарның аку-дуңма найыралын, чогаадыкчы харылзаазын быжыглаарындан база арга-дуржулгазын солчурундан ацгыда, Тыванның национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының кайы хире сайзыраанын, кайы хире уран талантылыын, аңаа канчаар мергежин өскенин көргүзер улуг шылгалда болур. Ынчангаш бүгү талалыг, аңне күженишкининг, хынамчалыг белеткел бистен хамаарыжыр.

Декаданың болурунга чедир бир ай безин четпес үе арткан. Ынчалза-даа уран чүүл талазыбиле бистиң белеткелиивис орайтап эгелээнинден бо арткан хонуктарда кончуг шудургу белеткел чорудары негеттинге берген. «Хайран-боттуу» тыва артистер орус дыл кырынга чугаалап тургаш көргүзери-берге болгаш харыысалгалыг херек болур. Бо шинге белеткенип турар чамдык артистер кандыг-бир чылдагааннар уржуунда келбейн баарындан чамдыкта репетициялар болбайн баар таварылгалар бар. Бо дугайында айтырыгны доп-дораан чугаалажып, театрның директорузу «Хайран-боттуң» белеткелиниче оныа кичээнгейни салыр херек.

Концерт белеткелин база-ла бүгү талалыг ооренип көрүп, олче оныа кичээнгейни салыр. Ылаңгыя концерттиң репертуарынга классиктиг чогаалдарны киирерин уттуп болбас.

Якутияга болур бо харыысалгалыг, биске улуг шылгалда тудар көргүзүгге эң-не шыңгыы, ковчуг эки белеткелди чорудар чорук — бистиң уран чүүлувүстүң улуг чедиишкини болур дээрзин уттуп болбас. Декаданың уран чүүл талазы-биле белеткелин республиканың Культура министерствозу шуут контрольга ап, аңаа удуртулганы күштелдирер ужурлуг.

Бо чылдың сентябрь, октябрь айларда Тес-Хем, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Өвүр районнарынга Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң декадалары болур болгай. Аңаа чүгле уран чүүлдүн, чечен чогаалдың ажылдакчылары күженишкининг белеткенир эвес, декада болур районнарның партия, совет, профэвилел, комсомол органнары, ажыл-агыйлар, хөй-ниити амдыгаастан эгелеп белеткелди чорудары негеттинип турар. Ол үенин ырак бетинде культура-чырыдыышкын албан черлериниң кышка белеткелин эки шынарлыг кылдыр кылып алган турар ужурлуг. Декада болур хоорай, суур, ферма бүрүзү байырлайчыг ёзу-биле шиметтинген турар, кайы-кайы черлерге баарының графигни тургускаш, киржикчилериниң уран талантызын көрүп, оларның-биле ужуражырын чонга баш удур дыңнадып, оларны ынаар организастаар, киржикчилериниң турар оран-бажыңын, аъш-чемнин белеткээп, оларга таарымчалыг байдалды тургузар.

Эрткен чылгы декадалар үезинде болгулаан четпестер бо чылын болбас ужурлуг. Барыын-Хемчик районнуң партия, совет органнары эрткен чылын декаданың киржикчилерни уткуп-хүлээп алырын, оларның-биле ужуражылгаже, көргүзүүн көөрүнче чонну организастаарын багай чоруткан Культура бажыңнары, клубтар эки белеткеттинмээн, хоорай, суурларны аңаа уткуштур шимевээн, лоозуң, кыйгырыглар чок болгулаан.

План тода, ол ёзугаар болдунган турар ужурлуг. Графикти биче-даа өскертип болбас. Чогаадыкчы коллектив бүрүзүнге-ле районнуң доктаамал төлээзи быжыглаттынган турар, ол кижи бүгү чүвени айлап-баштаар хүлээлгелиг.

Декаданың политиктиг ужур-дузазы кол чүүл болур. Ол—бүгү улустуң патриотчу көдүрүүшкүнүн бедидер. Декаданың киржикчилери-биле колхозчуларның, ажылчынарның, көдээ интеллигентилериниң ужуражышкынныларын организастыг эрттирип, оларның санаалналдарын, күзээшкиннерин алыр. Уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың ажылдакчыларыбиле чонуң харылзаазын улам-на быжыглаарынга улуг салымшкынны киирер. Күсеү хову турлагларынга, фермаларга халас концерттерни көргүзери база-ла улуг ужур-дузалыг.

Декаданы бүгү талалыг белеткелди кончуг эки кылыр чорук — ону чедиишкинниг эрттирерин чедип алырының кол негелдези болур!

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

АВАНГАРДЧЫ РОЛЬ

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый чери найысылалда мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ол эрткен дерт айларда продукция саарылгазының планын 108 хуу, бараанныг продукция бүдүрериш 105 хуу, тудуг ыяжы белеткээриниң даалгазын 110 хуу боттандырган. Продукция бүдүрериниң темпизи өскен. Эрткен чылдың бо үези-биле деңгээрге 2,7 хуу бедээн. Ол планнаашкыныың болгаш экономиктиг идиг бериишкинииң чаа системазының негелдезин бүдүрүлгеге шын боттандырып келгенииң ачызында чедип алдынган.

Планныг сорулгаларын күүседириниң болгаш ажылчынарны коммунистиг ёзугга кижизидериниң талазы-биле бүдүрүлгеде партия организациязы (секретары эш Ф. Трусильников) улуг ажылды чорудуп турар. Коммунистерни тускай эртемниң, мергежилиниң аайы-биле бүдүрүлгениң чугула участоктарында быжыглаан. Партия организациязы хуралдарны Уставтың негелдезин ёзугаар эрттирип, агитация-массалыг ажылды планныг чорудуп келген. Хуралдарга бүдүрүлгеге холбашкан эргежок чугула айтырыгларны тугаалажып, ону күүседиринче угланган доктаалдарны хүлээп ап турар. Ылаңгыя «Коммунистиң хууда үлегер-чижээ», «Кадрларны таарыштыр тургузары база кижизидери», «Күш-ажылдың сагыага-чурумун быжыглаары» болгаш өске-даа айтырыгларны тугаалашкан. Хүлээп алган шинтпирлериҥ хынаддазын доктаамал чорудуп, четпестерни чогуур үеинде чайладып келген. Чижээ, ыяш үлетпүр ажыл-агый черииге күш-ажылды эртемге үндезилээш организастаарын неитередир дугайында 1968 чылдың октябрь 25-те болган партия хуралының шинтпирии амыдыралды канчаар боттандырып турарының талазы-биле иштиҥ коммунистериниҥ хуралынга тугаалашкан. Күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарында чамдык четпестерни илереткеш, оңу эдер талазы-биле тускай болүктүг тургускан. Олар бодунуң ажылын чорудуп эгелей берген.

Ажыл-агыйда 3 партия болуктери бар. Чербиниң ыяш белеткээр пунктузунда эш Маслов удурткан партия болүү ыяшчыларның ортузунда организастыг болгаш агитация-массалыг ажылды оскелерден дээре тургускан. Ол планныг сорулганы күүседириҥге улуг салдарны чедирген. Чербиниң ыяш белеткекчилери бо чылдың дөрт айларында даалгазын 155 хуу күүсеткен. Ажылчыныарының тодаргай социалистиг хүлээлгелерин коскү черде биижээш аскан, «Ыяш кезикчизи» деп хана солуп доктаамал үнүп турар. Ол ышкаш ыяш белеткекчилериниң кылган ажылын коргузуг самбыразынга хүн бүрү биижирип чурумчуткан.

Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый черииниң дирекциязы, партия организациязы болгаш ажылчын комитеди социалистиг чарыштың дээштиг организастап, ооң негелделерии ажылдап кылгаш, мурнакчыларны шаңнап-мактаар хемчеглерни чурумчуткан. В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга база Совет Тываның 25 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыжының негелделерии күүседир дээш ажыл-иш чыл эгезинден бээр пунктулар, цехтер аразынга калбарган. Ол эки түңнелдерии берген. Бо чылдың бирги кварталында Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунуң ажылчыннары бүгү коргузүглер талазы-биле чедиишкиннериг болганы-биле ажыл-агый черииниң шилчиир Кызыл тугу болгаш 300 рубль-биле шаңнаткан. Ырбанда эш Г. Лапшин, Чербиде эш В. Шеголовтуң удурткан биче комплекстиг бригадалары шылгарааш 35-35 рубльдиң белектерии алган. Квартал түңнелинде эки коргүзүглериг 60 хире ажылчыннарга өртектиг белектерии тывыскан. Оларның аразында чолаачылар эштер В. Рязанов, А. Бубличенко, чазаныкчы эш В. Еременко, станокчу А. Шамбурова, Фанеровщик А. Пастуменко, пилорамщик Б. Маады болгаш оон-даа өске хөй-хөй мурнакчылар бар. Май 1-ниҥ байырлалында үлегерлиг ажыл-ишчи болгаш хөй-нииттичи эштерге 98 хүндүлел бижиктии тывыскан.

Партия организациязында бактаап турар коммунистер доктаамал болгаш түр даалгаларлыг. Оларны дамчыштыр партия хуралының шинтпирлерии амыдыралга боттандырып, агитация-массалыг, хөй-нииттиг ажылдарын чорудуп турар. Партийжи даалганы коммунистер күүсеткеш, кылган ажылы кандыг түңнелдиг болганын бюрога, хуралга азы секретарьга илеткеп, чугаалап бээрии чурумчуткан. Бүдүрүлгениҥ ажыл-чорудулгазында четпестерни илередип, чедиишкиниҥ шинтпирлээриҥе улуг дузаны коргүзүп турар. Партийжи даалганы вк сеткилдиг күүседип турар коммунистер эвээш эвес. Коммунист эш А. Матвеенко хаарыжактар кылыр ажылчын. Ол чүгле бодунуң херээниҥ мастери эвес, хөй-нииттиг ажылынга идепкейлиг киржип турар. Эш Матвеенкога кандыг-даа даалга бээрге, ону эчизиҥе чедип күүседир. Ол улусчу контроль болүүнүң кежигүнү. Цехтерде кыдының турар ажылдың шыпарын, бүдүрүлгениҥ культуразын бедиделерииҥ талазы-биле болгулаан хынаддаларга идепкейлиг киржип, саналдарын киирии келген.

Эш В. Шумельдо эге политшколада пропагандист. Дыңнакчыларга быжыг билигии бээр дээш кичээлдерии солуп, коргүзүг материалдыг эрттирип келген. Түңнел кичээлге дыңнакчылар шыыран билиглиин коргускен. Партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип турар коммунистер ажыл-агыйда хөй.

Партия организациязы агитация-массалыг ажылды бүдүрүлгениҥ бүгү-ле участоктарында калбарткан. Коскү агитация эки дериттинген. Стендилер, лозуңнар, хүлээлгелер, хүндүлел самбыразы чараш кылдынган. Ленинчи темага лекция, беседалар ажылчыннар ортузунда болгулап турар. «Ильичиниҥ айыткан оруу-биле», «Коммунистиг күш-ажыл шимчээшкинииниҥ дугайында», «Тывада ленинчи идеяларның боттанышкыны» болгаш өскедаа темаларга лекция, беседалар болгулаан. Бригадаларда, цехтерде социалистиг хүлээлгелер астыңгылаан, «Рамщик», «Мебельщик», «Ыяш кезикчизи» болгаш өске-даа хана солуинар доктаамал үнүп, орта ишчылериниҥ чедиишкиниҥ ажыл-херектериниҥ талазы-биле тодаргай биижип, ажыл шагы үзер, кылган түүлүг шыпар чок болур кижилерии шүгүмүүлеп турар.

Кыдының турар ажылдар-биле чергелештир четпестер чок деп болбас. Ажылчынарның ортузунда агитация-массалыг болгаш кижизидилге ажылдың деңнели ам-даа куду. Кижи бүрүзүнге чедир тодаргай ажылды чорутпайн турар. Лекция, беседалар план ёзугаар доктаамал эртпейн келген. Ооң чылдагааны-биле күш-ажылдың чурумун үрээр таварылгалар бар. Ажылда четпестерни чайлаткаш, ленинчи юбилейге алдар болдурган хүлээлгени күүседириниче бүгү күштү мобилизастаары партия организациязының чугула соруглазы болуп турар. Ылаңгыя Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черии салдадыышкынын организастыг эгелээш чедиишкиниҥ чорудар бедик хүлээлгелиг. Ол бүгүде объектилерии дилиг материалдары-биле хандырары, тудугларның дүрген темпилиг кылдынары улуг хамаарылгалыг. Соглээн сөзүнге ээ болуру-биле ыяшчылар сал даар черлерде 66.900 кубометр ыяшты чедирген. Ырбанчылар 11,5 муң кубометр тудуг ыяжын кыжын-на салдадың бадырарыга белеткеп алган. Ыяш салдадыышкынының үезинде сал даар, ыяш сөөртүр, хүлээп алыр черлериңде харыысалгалыг эштерии быжыглаан. Ажыл-ишчилериҥ ортузунга чайгы сезон үезинде чорудар политмассалыг ажылдың хемчеглерии партия организациязы кылган.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ажылдакчылары беш чыл планының дөрткү чылының даалгазын декабрь 24-те күүседир хүлээлгени алган. В. И. Ленииниҥ төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга база Совет Тываның 25 чыл оюнга чедиишкиниҥ ужуражырынче бүгү күштү партия организациязы мобилизастап турар.

Т. ХЕРТЕК.

Москва. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери — москвачы чурукчуларның чуруктарының делгелгези мында ажыттынган.

ЧУРУКТА: (оң талазындан солагай талазынче): делгелгенин киржикчизи чурукчу В. Г. Титов «Кубенка чанынга 32-ги дивизияның өлүм чок маадырлыг чоруу» деп чуруун П. П. Кучеровка болгаш Совет Эвилелиниҥ Маадыры Г. С. Московченкога коргузуп тур.

Э. Евзерхинниҥ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Юбилейге уткуштур

Республиканың Пушкин аттыг библиотеказының номчулга залы В. И. Ленинниҥ төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга уткуштур стендилерни кылып, номнар делгелгезин доктаамал организастап турар.

«Ленин дириг, чүс-чүс чылда чурттаар» деп стендини кылган. Ында «Чаш болгаш аныяк чорааны», «Революстуг амылыныҥ эгелээни», «Сибирь шөлүлгезинде», «Чаа хевирниҥ марксисчи партиязын тургузар дээш», «Пролетаржы интернационализмге шынчы чорук», «Октябрь революциязының баштыңчызы», «Делегейде бирги социалистиг күрүнениҥ үндезилекчизи», «Партияның чаа программазының — социализм тургузарының программазының чогаадыкчызы», «Ленинизмниҥ улуг идеяларының тиилелгези» деп эгелер-биле Владимир Ильичиниҥ улуг амыдыралының, революстуг ажыл-чорудулгазының дугайында тодаргай чугаалап турар фото-чуруктарны, санчурагайларны делгеп коргускен.

«Чаа хевирниҥ партиязын тургузар дээш В. И. Ленинниҥ демисели» деп номнар делгелгези бар. Владимир Ильичиниҥ «Чүден эгелээрил?», «Бистиҥ партиявыстың программазының телевилели», «Чүнү кылырыл?», «Бир базым бурунгаар, ийи базым атказар» деп ажылдарын база пролетариаттың улуг баштыңчызының чаа хевирниҥ партиязын тургузар дээш демисежип, ажылдап турганының дугайында номнарны, сактыышкыннарны делгээн.

ШЫНГЫЫН ПОЧТАЗЫНДАН

Чээрби чылда

Д. Чап «Тере-Хөл» колхозтуң мурнакчы хөйжуларының бирээзи. Колхоз будүрүлгезиниге ол чээрби чыл кызымак ажылдап келген.

Дамдың Дежитович Совет Тываның 25 чылынга күш-ажылчы чедиишкиниҥ ужуражыр дээш төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураганны өстүрүп, хөй бүрүзүндеи-не 2 кг дүктүг кыргып алырын хүлээнген ажылдап турар. Амгы үеде ооң коданында хураганнары эки доруун турар.

Н. Нимаа.

Малчыннарга

Ырак коданнарда малчыннарга суг чедирери харыысалгалыг хүлээлге. Ол ажылды «Коммунизминиҥ херели» колхозтуң чолаачылары эштер Доржу, Тыртык, Макаров, Мамай-оол олар ак сеткилдиг күүседип турар.

Доржу биле Тыртык бирги, Мамай-оол биле Макаров ийиги хөй бригадазында тус-тус быжыглаттынган. Олар колхозтөвүнден 60 км ажыг черде малчыннарны суг-биле үзүктел чок хандырып, чонга мактадып турар.

Теве кадарчылары

Кыжын, чайын-даа ырак одарларда малчыннарже сиген, саваң, ыяш сөөртүрүнге теве ковчуг тавырымчалыг, ажыктыг мал. «Коммунизминиҥ херели» колхозта теве мал эки өзүлделиг.

Колхозтуң малчыны Оюн Мөңге ам 21 чыл дургузунда теве малдан келген. Бодаганнарны чыл бүрү менди ажаап, доруктуруп турар. Бо чылын ооң баштайгы ооддаан 15 тевезиниҥ бодаганы менди, тевелер ам-даа бодаганнап үргүлчүлевишаан.

О. Болат-оол.

Таңды район.

* * *

«Найырал» совхозтуң Үрбүн салбырының теве кадарчызы В. Канзанның коданында 70 теведен 42 теве төрөөн, оларның бодаганнары менди доругуп турар.

Үрбүн салбырының саанчылары ферма эргелекчизи Довгак Оюндуңуң удуртулгазы-биле ийи хонук дургузунда теве кыргылдазынга идепкейлиг ажылдааннар. Саанчылар Маады, Намаштай бир теведен 6 кг дүктү кыргып ал, мурнакчылар болганнар.

Ч. Ховалыг.

Улуг-Хем район.

Ажыл-ишчи кижи

Куулар Аганактың назыны дөгүй берген, 77 харлыг. Ол ам Таңды районнуң «Элегес» совхозунда пенсионер. Назыхары дөгүй берген болза-даа, ол аңаа олурбас, бодунуң шыдаар шаа-биле кылыпкы дег ажылдарын бо-ла кылып турар. Бичизиниден тура, кырыгыже чедир кылып чораан ажылы мал ажылы.

Совхозтуң төвүнден ырак эвесте, Ортаакы-Талда Кыргыс Авандыыааның кадарын турар хоюнуң ооддаар үезинде пенсионер Куулар Аганак Балчаажыкович сакманщиктей бергенден бээр ай ажып турар. Пенсионер-сакманщик чаш хураганны канчаар иезинге ыдып эмзирип, доруктурарын бичизиниден-не эки билир. Чаш хураганнарны чидириг чокка доруктуруп остүрериҥе бодунуң дүржулгаазын аныяк сакманщиктерге дамчыдып турар.

Т. Мундукай.

МОСКВА. Найысылалдың «Сокольники» дээр культура болгаш дыштанылга парыгында делегейниҥ «Автоматизация-69» деп делгелгези ажылдап турар.

ЧУРУКТА: венгр даштыкы садыгның акционерлиг нииттилелиниҥ стендигиниҥ чанында Будавокстуң харылзаа техниктери. Холдуң АМ 01-27 дээр радиотелефонун улуг будүрүлгелерге болгаш тудугларга контроль база удуртулга ажылынга ажылаар. Черниҥ байдалындан хамаарыштыр ол телефон 1—3 километр хемчээлдиг чер аразынга ажылдаар.

Б. ТРЕПЕТОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

АЖЫЛЧЫН КООПЕРАЦИЯДА

Ажылчы чонну чугула хереглелдиҥ барааннары, аъш-чем-биле үзүктел чок хандырар хүлээлгеаин Таңды районуң «Тиилелге» совхозта ажылчын кооперация (даргазы эш С. Иргит) багай эвес боттандырып келген.

Бо чылдың эрткен дөрт айларында бараан саарылгазының планын 100 хуу, ниитиниҥ чемненилгезиниҥ планын 104 хуу боттандырган. Ажылчын кооперацияның ажылдакчыларының аразында В. И. Ленииниҥ төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл юбилейинге чедиишкиниг у ж у р а ж ы р дээш калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда кежээки магазин (эргелекчизи Ондар Серен-Доржу), автолавканың чолаачы-садыгжызы Андрей Максимов чоруп турар.

Автолавканың чолаачы-садыгжызы Андрей Федорович чоннуң хереглелин чогуур үезинде хандырып, дыңнангыр, ажыл-ишчи, төлептиг мөзүшынары-биле оларның хүндүткелин чаалап алган. Эрткен дөрт айларда бараан саарылгазының планын 119 хуу күүсеткеш, бирги черии ап, ажылчын кооперацияның болгаш профсвивел организациязының шилчиир вымпели, өртектиг белек-биле демдеглеттирген. Эш Максимов машиназының техниктиг ажаалдазын доктаамал хайгаарап чоруур. Ол ышкаш сөөртүп, садыглап чоруур бараанныарынга камныг, оон чаңгыс-даа чүве үрелиишкинге таваржып көрбээн. Алексей Федорович амгы үеде хову турлагларын кезип, механизаторларга чугула хереглелдиҥ бараанныарын садыглап турар.

Эш Серен-Доржу ажылдап келген үезинде кызымак, ак сеткилдиг чоруун көргускен. Ооң магазинии кеззеде арыгсилиг, корум-чурумнуг. Хереглекчилериҥ негелде, хомудалынга дыңнангыр, оларга эптиг-ээлдек. Ынчангаш квартал, ай планын доктаамал ажыр күүседип, мактадып турар. Эрткен дөрт айларда бараан саарылгазын 117 хуу күүсеткеш, кооперацияның иштинде ийиги черии алгаш, өртектиг чүүл-биле шаңнаткан.

Хереглел бараанныарын үзүктел чок сөөртүрүү садыг ажылында база бир кол черии ээлеп турар. Ол чолаачыларның кызымак ижинден улуубиле хамааржыр. Маңаа Хертек Шугум-ооддү демдеглээр херек. Ол машиназынга камныг, сөөртүлге планын доктаамал ажыр күүседип, будүрүкчүлүг ажылдап келген.

В. И. Ленииниҥ төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур юбилейинге төлептиг ужуражыры-биле чарыштың негелделерии ажылдап кылгаш, бедиткен хүлээлгени кооперациянның ажылдакчылары алган. Ажылчын кооперациязы чыл планын декабрь 27-де күүседирии шинтпирлээн. Социалистиг чарыштың түңнелии ай санында үндүрүп, тинлекчилерии шаңнап, мактап келген. Чыл даалгазын хуусаа бетинде боттандырып болурунуң аргалары Кур черниҥ садыг ажылдакчыларында барын үстүнде көргүзүглер хереченип турар.

Ажылчын кооперациязының чедиишкиниг ажылы ооң материал-техниктиг баазазындан дыка хамаарылгалыг. Ынчангаш бо чылын ону экижидеринче шыңгыы кичээнгейни угландырган. 4 бажыңга бус-биле одалганы киирер. 5 автомашина гаражын, 4 садыгжы ажылдаар аъш-чем база ажыл-агый магазинин, кызыл-булуңну тудуп, доозарын планнаан. Ол тудуглар ам чоруп турар.

Ажылчын кооперациязында 40 ажыг кижи ажылда хаара туттунган. Оларның ортузунда агитация-массалыг ажылды багай эвес организастаан. Политинформация доктаамал эртип, лекция, беседалар янаы-бүрү темаларга болгулаан.

«Тиилелге» совхозта ажылчын кооперацияның ажылдакчылары ленинчи юбилейге алдар болдурган хүлээлгезин ажыр күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

Х. ТААН-ООЛ.

ЭҢ-НЕ БАЙЛАК БОЛГАШ ЭРГИМ ҮНЕЛИГ

I. РЕВОЛЮЦИЯ ШӨЛҮНДЕ БАЖЫҢ

Эргим номчукчу! Бир эвес Москвага амдыызында барып четтикпээн болзуңза, кажан-бир чеде бергеш, бир дугаарында Ленинче—Мавзолейже кирери-биле кады Владимир Ильич Ленииниҥ Төп музейинче ыяап-ла кирип, ону көрүп алырын оралдажыр силер.

Ук музей Революция шөлүиде: «Владимир Ильич Ленииниҥ Төп музейи» деп алдын үжүктер-биле бижип каан. Оон үнген-кирген улуг-биче кижилер кажан-даа үзүлбес. Чүге дээрге, Ленииниҥ амыдыралы — бистиҥ амыдыралывыс, ооң ажылы — бистиҥ ажылывыс, ооң айыткан оруу—бөгүнгү бистиҥ бар чыдар оруувус. Ынчангаш ыяаар кирип, улуг баштыңчының ажыл-амыдыралының дугайында улам хөйнү, улам-на ханы билип алырын кым күзевес боор! Ол соруиза ышкаш, кижи бүгүдезиниҥ кичээнгейин хаара тудуп, сагыш-сеткилин сорук киирип турар.

В. И. Ленииниҥ Төп музейинии дугайында хөй-хөй номнар, хөй-хөй репортажтар бижиттинген. Ол ындыг болур-даа ужурлуг. Чүге дээрге, Ленииниҥ ажыл-чорудулгазында төнчүкызыгаар чок, ол дениҥ байлак. Музейге кижи кире бергеш шуут кайгай бээр.

В. И. Ленииниҥ Төп музейин СЭКП ТК-ның шиитпири-биле 1936 чылдың май 15-те ажыткан. Музей 23 залдыг. Ында 10 муң ажыг экспонатты делгээн. Оларның аразында Ленииниҥ чогаалдары, баштыңчының ажыл-амыдыралын көргүскен янзы-бүрү чуруктар, хуузунда эт-херекселдери... Музейде ол бүгү материалдар болгаш документилер революциянын улуг генийиниҥ чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын, чаныш-сыныш чок чуртталгазын, Ленин болза Октябрьның социалистиг Улуг революциязының хей-аът киирикчизи болгаш баштыңчызы, делегейде бир дугаар Совет Социалистиг күрүненин үндезилекчизи болгаш удуртукчузу, чурттуң камгалал күжүнүң болгаш социалистиг тургузуушкунуң организакчызы, делегейнин коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинииниҥ баштыңчызы дээрзин тодаргайы-биле көргүзүп келир.

Музейни ажытканындан бээр аңаа 30 миллион ажыг кижи кирген. Сөөлгү чылдарда кирер кижилериҥ саны улам көвүдээн. Чылда 1,5 миллион чедип турар. Ылаңгыя 1967 чылда 2 миллион ажыг кижи кирген. Бо дээрге улуг баштыңчыга совет кижилериҥ болгаш бүгү чурттарның ажылчы чоннарының кызыгаар чок ынакшылын хереченип турар. Бо дугайында музейниҥ ажылдакчызы А. А. Амелинч билдингири-биле чугаалап бээр.

II. ДАҢГЫРАК

Эргим номчукчу! Ам музейниҥ залдарының иштиҥ-биле бичии када кады аян-чоруктан кылыптаалы.

Бирги зал. Ында делгеттинген документилер болгаш материалдар В. И. Ленииниҥ чаш база ээлээди чылдарын, револючу демиселдиҥ оруунче кирген үезин, марксизмни хөгжүдеринге ленинчи үе-чаданың эгезин болгаш сибирь шөлүлгезиниҥ чылдарын көргүзүп турар. Ылаңгыя Симбирск гимназиязынга В. И. Ульяновтуң (Ленин) тергиин эки өөренип турганының тодаргай хереченин—бышкан билигиниҥ аттестады, алдын медаль, гимназия директорунуң бергени характеристика улуг-биче кижилериҥ кичээнгейин хаара тудуп, ыяап-ла боландырыптар.

Бир бичии ооп шил адааида чада салып каан бышкан билигниҥ аттестадынче карак салбайн көрүп-ле тур. Аттестатта куруг бештер ооллу кайгадып, сагыш-сеткилин хайындырыпканы илдең. Ол бодунуң өөредилгезин бодап турганы чугаажок. Чанынга чеде бергеш, айтырдым:—Адың кымыл?

— Каш дугаар школада өөренип турар сеи?

— Коля—дидир.

— 533.

— Каш дугаарда?

— Дөрт дугаарда мен.

— Канчаар өөренип тур сеи?

Ооп ыыт чок, бодамчалыг туруп-туруп, бажын көдүрүп кээп, дидими-биле мынча диди:

— Ийим чок. Үштер бар. Ам чүгле бешке, Ленин дег, өөренирин дангыраглап тур мен.

Ону көргеш, маиаа та чеже улуг-биче кижилер Ленин дег өөренирин, чурттаарын, ажылдаарын дангыраглаан чүве деп бодап кагдым: Улуг-биче кижилерге дириг үлегер-чижек деп чүве ол ышкажыл! А мен база бодумнуң өөредилгемии, ажылымны, чурттаалгамны бодап турган мен.

III. ШЫН

Аныяк В. И. Ульяновтуң (Ленииниҥ) аажы-чаңының болгаш үзел-бодалының хевирлеттинериҥе өг-бүле кижизидилгези улуг салдарны чедирген. Улуг акызы Александрдан ол револючу-демократтыг чаңчылдарны шингээдип ап, оон марксисчи литература чугайынга билип алган. Хаанны өлүрер сорулгалыг халдаашкынның белеткелинге киржип турган акызының шилип алган терроржу оруунун алыс шын эвезин, чүге-даа чедирбезин угаап бодап каап, ол шиитпирлин-биле мынча дээн: «Бистер өске оруктап чоруур бис». Ол дугайында чуруқчу П. Белоусовтуң «Бистер өске оруктап чоруур бис» деп чуруу келген улустуң сеткилин хаара тудуптар. Аныяк Владимир Ульяновтуң арын-шырайының шиитпирлии, дорту болгаш келир үени ынчан-на өттүр көрүп турганзыг көрүжү кижиниҥ сагыш-сеткилин доюлдуруп, хөй-хөй бодалдарны хайындырып келир. Оон эгелээш Ульянов (Ленин) бодунуң шилип алган револючу оруун бичии-даа чандыр баспаан, — Маркстың болгаш Энгельстиҥ өөредиин чаа бедикче көдүрүп, ону чаартпышаан, революцияның херээнге — револючу демиселге бодунуң бүгү амыдыралын бараалгаткан. Ленинчи шын—ленинчи орук ол. Ленинчи орук—бүгү кижи төрелгетенниҥ келир үези, мөңге чазы—коммунизм. Коммунизминиҥ тургузукчулары—бистер, совет кижилер бис. Чоргаарланчыын!.., Ленин боду караа-биле көрген болза...

Ленинчи шын чырык чер оран кырында тергиидеп, типлеп турар. Ону чүү-даа өжүр базып шыдавас.

Шак ындыг бодалдар кижиниҥ бажынга ала-чайгаар кирип келир чорду.

IV. МАГАДАВАС АРГАЖОК

Кижилер бир залдан бир залче ооҥум үнүп-кирип, чорупла тур. Төнчү-даа чок.

— Көрден, ачай — дээш, алээди апарган уруг холу-биле айты-дыр. Мен база сонуургап көре бердим: шил адааида чада салып каан «Империализм—капитализмниҥ дээди чадазы» деп номнуң бир дугаар үндүрүлгези чыдыр. Адашкылар көрүп-ле турлар.

— А бо көрден. Бо дээрге ол номну бижиириниге ажыглаан ном-дептериниҥ чүгле чамдыызы-дыр. Бирээ, ийи, он, чээрби.... Оон ыңай та чеже чүве—деп, уруу магадап, бодамчалыг чугаалай-дыр.

— Шынап-ла харын... Ол хире могаг-шылаг билбес, карак кызыл, улуг угаанныг кижи чораан-дыр...

Ленииниҥ чогаалдары болгаш чагаалары—бүгү кижи төрелгетенниҥ культуразының байлаа, оон төөгүзү, оон келир үези-дир. Ынчангаш ленинчи идеяларда өлүм чок. Ынчалдыр кижи бодап кээрге, ону кым-даа магадавас аргажок.

V. ЧОРГААРАЛ-БИЛЕ

Кремль. 1920 чылдың октябрь ай. В. И. Ленин англи чогаалчы Герберт Уэллс-биле чугаалажып олурарын көргускен чурук. Ук чуруктуң дугайын музейниҥ ажылдакчызы тайылбырлаан тур. Кижилер өндерик болза-даа, шип-шимээн чок. Кичээнгейлиг дыңнаан турлар.

1920 чылдың октябрь айда В. И. Ленин Кремльге англи чогаалчы Герберт Уэллсти хүлээп алгаш, электрижидилгениҥ дузазы-биле чуртту хөгжүдериниҥ кайгамчыктыг планын чугаалаан. Герберт Уэллс «Карангы-дүмбейде Россия» деп номунга Ленинни «Кремльдиҥ күзекчизи» деп алаан. Владимир Ильич беседа үезинде Уэллсти каш чыл болгаш бистиҥ чуртувуска база дагын келирин чалаан. Ол 1934 чылда бистиҥ чуртувуска база катап чедип келгеш, Ленииниҥ ынчан чугаалаан бодалдарының херек кырында боттаны бергенин караабиле көргеш, шуут бүзүрээн...

Ол чуруктуң иргеш, Ленииниҥ бодалдарын, ооң чагыгларын херек кырында боттандырып турар Совет Эвилелиниҥ хамаатыларының бирээзи мен деп үвени кижи улуг чоргаарал-биле бодап келир чорду.

VI. ТАНЫЖЫЛГА

Бичии уруглар ышкаш холдарындан четтинчип алган ийи аныяк кижиге база катап уткужуп келдим. Бирээзи эр, бирээзи кыс. Сонуургаан сеткилим-биле:—Кайыын келген силер?—деп айтырдым.

— Вьетнамдан — дидилер.

— Мында, музейде бир дугаар чор силер бе?

— Чо-ок. Үргүлчү кээр бис. Ленин—биске эң-не чоок, эң-не эргим кижи. Бис чеде бергеш, Ленин дугайында көрген, билген үүлүвүстүү эш-өөрүвүске чугаалап бээр бис — деэш, хүлүмзүрдүлер.

— Мени Гуинь Нгоп Май дээр—деп, уруг чугаалады.

— А мени Ле Доан Шинь дээр—деп, оол чугаалады.

— А мени...—дээш, чугаалап бердим.

Олар Москваның автоорук институдунуң студентилери болдулар. Бистер ынчалдыр аиаа танышып алдывыс.

Музейге делегейниҥ чүк-чүгүнден кижилер кээр, оларның харылзаа-найыралын ол улам-на быжыглап, каңнап турар дээрзин ынчалдыр билип алдым.

VII. ЛЕНИННИҢ АВТОМОБИЛИ

Ленииниҥ автомобили, сураглыг «Роллс—Ройс». Көрүп-ле туруксанчыг машина боор..

Владимир Ильичиниҥ төрүттүнгениниҥ бээр эрткен тозан чыл оюнда зилчилер ол машинаны боттарынын заводунга аппаргаш, биезги хевээр ажылдап чоруп турар кылдыр иштики-даштыкы кезектерин септеп кааннар. Ук машинаны заводтан Владимир Ильичиниҥ чолаачызы чораан Гиль эккелген.

Ол машинаны кижи көрүп тургаш, мындыг алгаг-йөрээлди салыксаазы келир: ооң мотору кажан-даа үредбес болзун!

Музейниҥ дугайында, ооң иштинге төрүттүнүп келир кижиниҥ бодал-сагыжын шуптузуп бижиири берге. Номнар, чуруктар, ленинчи ажылдар, Ленииниҥ хуузунда эт-херекселдери... Эң-не байлак, эң-не эргим. Ынчангаш ыяаар чоннуң шуужуунда төнчү-даа чок, кызыгаар-даа чок.

Сат КУСТҮҮР,
СЭКП ТК-ның чанында партияның дээди школазының дыңнакчызы.

Ленинчи юбилейге

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). В. И. Ленининң торуттүген хүнүнден бээр 100 чыл оюн байырлаар дугайында» Аргентинаның Коммунистиг партиязының XIII съездизининң революциязын «Нуэстра палабра» солуп парлап үндүрген.

Делегей пролетариадының баштыңчызы В. И. Ленининң революстуг демиселге, а ол ышкаш революстуг теорияга болгаш практиканга киргеп аажок улуг салыышкыны марксизам-ленинизам бистиң хүнеривистиң кара чаңгыс шын өөредии болуруп бадыткап турар деп, резолюцияда айыткан.

Резолюцияда оон ыңай демдеглээни: «Дешилгелиг кижи төрелгетен, бирги ээлчегде бүгү делегейниң коммунистери ол чылды Ленининң торуттүген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң байырлалының чылы кылдыр төлептиг демдеглээр. Олар марксизм-ленинизмниң идеяларын, оон иштинде делегей пролетариадының болгаш бүгү улустарының шынчы аваигардының дугайында, чаа хевирниң партиязының дугайында кол тезистерин өөренир болгаш амыдыралга бот-тандырары-биле бүгү күжениишкиннерин салыр».

Аргентинаның Коммунистиг партиязы «В. И. Ленининң төрүттүген хүнүнден бээр 100 чыл оюнуң байырлалының үезинде төрээн чуртуң дешилгези дээш Коммунистиг партияның хүрээлеңинге киреринче ажылчыннарны, тараачыннарны, аныяктарны, херээженнерни, интеллигенцияның төлээлекчилерин, а ол ышкаш шиитпирлиг бүгү демиселчилерни кыйгырарын шиитпирлээр» деп, ол документиде демдеглээн.

Түңнел беседа болган

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Май 23-те СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу болгаш МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал-биле түңнел беседазы болган.

Беседа эш-хуузунуң, чүректиң ханы байдалынга эртикен. Ачы-дүңма Моол Арат Республикага Н. В. Подгорныйның чоруп турганынга холбаштыр совет-моол кады кылган дыңнадыгны дугурушкан.

Чедиишкиннерни күзээн

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Будапештиде делегей делгелгезиниң совет павильонунга ВСАП ТК-ның Бирги секретары Я. Кадар, ВУР-нуң Президиумунуң Даргазы Пал Ломонци, ВСАП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү болгаш секретары Реже Ньерш база партияның болгаш ВУР-ның чазааның өске-даа удуртукчулары чораан.

Павильонну делгирип көрген соонда совет парлалганың төлээлекчилеринге Я. Кадариң медеглээни:

— Совет өңүгүктер чаа болгаш эки янзы-бүрү кылыгларны тейү-биле мында эккелгенин кыска үеде көрүлдениң соонда безин бүзүрел болур-дур. Бүдүрүлгениң эң бедик делегей деңнелин делгиирлер херечилеп турар, оон үжурунда өскелер-даа оларны көөр болза чогуур боор. Делгиирлериң хөй кезии венгр улус ажыл-агыйынга сонуургалдыг болуп турар.

Чедиишкиниң дээш ярмарканың совет киржикчилеринге байыр чедирип, чаа-чаа чедиишкиннерни күзедим.

Составты бадылаан

БАРЫЫН БЕРЛИН. (СЭТА). Барыын Берлинниң Социалистиг чаңгыс партиязы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болур делегей Чөвүлел хуралынга киржир бодунуң төлээлериниң составын бадылаан. «Ди вархайт» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, партияның даргазы Герхард Данелиус төлээлерни баштап чоруур. Төлээлериң составында партияның баштаар черниң секретариадының кежигүннери Бруно Кустер биле Эмиль Редманн база киргеп.

ПАРИЖ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНДА

ПАРИЖ. (СЭТА). Вьетнам дугайында дөрт таланың париж чөвүлел хуралының он сески хуралынга чугаалажылганың кол темазы болза, Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал фронтузунуң мурнуу-вьетнам айтырыын шиитпирлээр дугайында он түүлден тургустунган саналы, а ол ышкаш АКШ-тың президентизи Р. Никсоннуң чугаазында тайылбырлаан сес түүлден тургустунган план болган.

Бир дугаарында санал берген сайгон администрацияның төлээлекчизи Фам Данг Ламның медеглээни болза, оон бодалы-биле алырга, Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал фронтузунуң саналында хүлээп алдынмас-даа түүлдер база чугаалажылышкынарны чорударынга Сайгонның «чөпшээрежип» болур хире-даа түүлдер бар-дыр. АКШ-тың президентизиниң сес түүлден тургустунган планынга хамаарыштыр Фам Данг Лам ук түүлдер амгы сайгон ёзу-чурумнуң «алды түүлден тургустунган саналдары-биле дүгжүп турар» деп демдеглээн.

Америк төлээлекчи Генри Кэбот президент Р. Никсоннуң май 14-те чугаазының кол түүлдерин катаптаары-биле кызыгаарлаттынган. Каттышкан Штаттар мурнуу-вьетнам айтырыын «чугаалажылышкыннарның аргазы-биле» таарыштыр шиитпирлээринче чүткүлдүг деэр чүвезин ол база катап чулчураан.

«Хостуг соңгулданың» дугайын чугаалап турган, президент Никсон Мурнуу Вьетнамга коалисчи чазакты тургузарының айтырыын ыыт чокка эрттирип каан деп, Национал фронтунуң төлээлериниң баштыңы демдеглээн. «Тхиеу-Ки-Хыонттуң администрациязын канчап-даа турган бол камгалап алырын оралдашпышаан, АКШ Мурнуу Вьетнамның чонунуң бот-шиитпирлеттинер эргезин болгаш оон тайбыңче чүткүлүн дорамчылап турар-дыр» деп, Чан Быу Кием чугаалаан.

«Америк шериглерни база ол ышкаш америк лагерьниң өске-даа даштыкы күрүнелериниң шериглерин Мурнуу Вьетнамдан бүрүн болгаш чугаа чокка үндүрери кол айтырыг болуп турар» деп, ВДР-ниң чазааның төлээлекчизи Суан Тхюи демдеглээн.

«Тайбыңның перспективаларының» дугайында чугаазының соонда каш-да хонганда Р. Никсон «Вьетнамга тайбыңны америк күштер-биле катап тургузар чүве деп май 18-те боду медеглээн» байдалче киҥээнгейни ВДР-ниң төлээлериниң баштыңы база салган. Суан Тхюи Мурнуу Вьетнамга АКШ-тың шериг хемчеглерин улам ыңай шапкынчыткан дугайын херечилеп турар тодаргай фактыларны хөйү-биле көргүскен.

Демиселге шиитпирлиг ужур-дузалыг

ОТТАВА. (СЭТА). Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болур делегей Чөвүлел хуралынга Канаданың Коммунистиг партиязын Компартияның Чингине секретары У. Каштан, Төп Күүсекчи комитеттиң кежигүнү А. Дьюхерст, Төп Күүсекчи комитеттиң кежигүнү, Компартияның национал Даргазы С. Уолш төлээлээр.

Партияның ТК-ның мооңбиле холбаштыр парлап үндүрген медеглелинде чугаалааны болза, бо Чөвүлел хурал делегей хемчээлинге коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чаңгыс эвин сырый каттыштырарынга шиитпирлиг ужур-дузалыг болур. Чөвүлел хуралга канада төлээлер тайбың, национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш демиселге коммунистиг болгаш ажылчын бүгү партияларның хөделишкиннериниң чаңгыс эвин бижиглаарының эргежок чугулазын удуртулга болдурар.

Италияда аңгы демисели

РИМ. (СЭТА). Италияда аңгы тулчуушкуннары чаңгыс-даа хүн соксавайн турар. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажылчыннары, тудугжулар, тараачыннар, ус-тывышчылар, күрүне албан-хаакчылары ажыл төлевирин бедидерин, ажылдан үндүрер чорукту соксадырын, бүдүрүлгелерде иштики айтырыгларны шиитпирлээринге боттарының профэвилел организацияларының эргезин хүлээп көөрүн негеп турар.

Сөөлгү хүннерде пес-таавы бүдүрүлгелериниң үлетпүрүн ажыл соксадышкыны хаара тутткан. Почта ажылдакчылары база ажыл соксадын турар. Вокзалдарда, аэропорттарда, почталарда чагаа, бижиктериниг болгаш өске-даа чорудулгаларлыг шоодайлар хүн бүрү улам хөйү-биле мөөңнелип турар.

Хүрээлеңниң өзүлдези

ПАРИЖ. (СЭТА). Апрель 27-де санал алыышкынының соонда Францияның Коммунистиг партиязы болдунуң хүрээлеңиниң санын доктаамал көвүдеп турар деп, «Юманите» солун бижээн. Чүгле Валь де Марн департаментиге безин бо хүннерде партияга 370 кижи кирген. Чыл эгезинден ФКП-ниң бо департаментиде федерациязы 1950 чаа кежигүннерни хүлээп алган.

ДАЙЫНГА УДУР ШИМЧЭЭШКИН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Вашингтонуң Вьетнамда шериг авантюразынга удур идепкейлиг демиселчилер — аваа солдаттар Джозеф Коул, Юджин Раддер, Эндро Пулли оларны Мурнуу Каролина штатта Форт-Джексон шериг базазынга хоругдалдан хостаан. Нью-Йоркка болган парлалга конференциязынга «Солдаттар эргезин камгалаар комитеттиң» төлээлекчилери ол солдаттарны хостаанын оларны дүрүм чок болгаш чөптүг эвес хоругдаанын хүлээп көргени болур деп айыткан.

Джозеф Коул, Юджин Раддер, Эндро Пулли вьетнам дайынынга удурланыышкынның митингизин март 20-де Форт-Джексонга организастаан сес америк шериг албаныларның составынга турган. Оларны шуптузун шериг баазазының командылалының дужаалын ёзугаар тудуп хоругдаан болгаш судтавайн-даа кара-бажынга олурткан.

Пентагон ыңдыг хемчеглербиле америк армияда йептерээни дайынга удур чоруун соксадырынче солдаттарны албадаарын оралдашкан. Вьетнам авантюраны болгаш АКШ-тың армиязында расисчи ёзу-чурумну сойгалап турар чажыт солуннар, бюллетеньнер болгаш өске-даа үндүрүлгелер шериглериниң иштинге калбаа-биле сургагаан. «Вьетнамда дайынга удур каттышкан солдаттарның» чажыт организациязы хүн бүрү көвүдеп турар.

Солдат шинельдерин кеткен, дайынга удур ол сес кижини тудуп хоругдап, оларга удур кара туразында ажылаашкын армияның иштинге кеземир чорукту болдурбаан. Харын «Вьетнамда дайынга удур каттышкан солдаттар» организациязының салбыры Сонгу Каролина штатта Форт-Брегг шериг баазазында тургустунган, түскай ужур-дузаның «ногаан бөрттүглер» деэр шериглериниң вьетнам дайынынче чорудары-биле ол баазада белеткеп турар. Парлалга конференциязынга дыңнатканы-биле алырга, Форт-Брэггте ол чажыт организацияның кежигүннериниң саны 200 хире кижи болган.

Болуушкуннарның ыңдыг эргилдезинге таварышкам, Пентагон ол идегелиниң бүдүмче чогун минингеп. Тудуп хоругдаан сес солдаттарны шуптузун удаа-дараа хостап үндүрген. Шериг машиназы «үймээнчилерни» ырадып, «шериг албаның эрттиреринге таарышпас» деп санааш, оларны армиядан үндүрерин шиитпирлээн.

Ам америк армияда дайынга удур шимчээшкин дыка калбарган, ынчангаш Пентагон ыңдыг янзылыг хемчеглер-биле ону доза шаап шыдавас.

Төлээлекчилер ужуражыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Англияның, Францияның, Совет Эвилелиниң болгаш Каттышкан Штаттарның КНО-да доктаамал төлээлекчилериниң Чоокку Чөөп чүкте айтырыгны политика талазы-биле тайбың таарыштыр шиитпирлээр дугайында айтырыгның талазы-биле ужуражыышкыны болган.

Дараазында ужуражыышкын май 28-те болур.

Чөңгээлевишаан

КАИР. (СЭТА). Израиль ужар түүл КАР-ның агаар делгемин үрээр дээр оралдажыышкынын ийи хүн улаштыр үргүлчүлеп келген.

КАР-ның чепсектиг күштериниң командылалының төлээлекчизиниң медеглээни-биле алырга, май 22-де ол черии-биле 11 шак 50 минута турда «Мираж» дээр хевириниң израиль шүүргедекчи-бомбалакчы алды самолёттар КАР-ның агаар делгемин Хурагада районга (Кызыл далайның эрии) үрээрин оралдашкан. Египет чепсектиг күштериниң самолёттары үрекчилерни ойтур шашкан. Агаарга болган тулчуушкунга бир израиль шүүргедекчи самолётту дүжүр аткан.

Бангкокта чөвүлел хурал

ЛОНДОН. (СЭТА). Таиландының найысылалындан дыңнатканы-биле алырга, Вьетнамда америк агрессияның киржикчилери чеди чурттарның чөвүлел хуралы ында ажыттынган. АКШ-тың, сайгон болгаш мурнуу-көрей ёзучурумнарның, Австралияның, Чаа Зеландияның, Таиландының болгаш Филиппиннерниң даштыкы херектер министрлери ында киржип турар.

Чөвүлел хуралдың кол айтырыы — вьетнам дайыны. Агрессия талазы-биле америк эвилелчилер АКШ-тың ыйыышкыны-биле Мурнуу Вьетнамда боттарының шериглериниң санын көвүдедир ужурлуг деп кордал салдынып турар.

Хөй миллион аштар

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Капиталистиг делегейниң эң бай чурту — Каттышкан Штаттарда чыл бүрүде муң-муң кижи аштан өлүп турар. Хөйнити харылзааларның национал комитединиң аш айтырыының талазы-биле консультантызы Роберт Чоут ол дугайын америк сенат кежигүннеринге дыңнаткан. Бо үеде беш миллион кижи аштап, он миллион ажыг кижи доттур чем ишпейн турар деп, ол чугаалаан.

ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫН ТҮҢНЕП ТУРА...

Сөөлгү кичээлден тарап чоруур коцга эдипкен. Уруглар чаныш турлар. Башкылар өрээлинде кижи-ле хөй. Эртенги ээлчегде ажылдап турган башкылар база чыгыш кээп турар хире. Кичээл, конспектизин туткан, айтырышкан, хөлээп турар улус болду. Ол кежээ түңнел кичээл болур дээн чүве-дир. Политкичээлдиң киржикчилери школа директору Оидар Күдерекович Сүүр-оолду эдерип үнүп чоруптулар. Чыл дургузунда чүнү өөренип, билип алганын түңнеп угланалажыры ол.

Школада өөредилге чылы дооступ турарын коридорга кире бергеш, дораан-на эскерип каар силер. Экзаменнер экранын көскү черде аскан. Шылгалдага белеткелче уругларны кыйгырып, сагындырып турар чүүлдер каракка дораан-на илдиг бээр.

Коридорнуң өске талакы ханазында школаның чоргаарлары — кончуг эки болгаш эки өөредилгелиг өөренчилерниң чуруун азып каан. Октябряттар булуңу, пионерлер чарыжы, өске республика, крайлардан школага келген чагаалар-даа бар.

Башкылар өрээли-биле кожа бир класста уруглардың чугаазы дыңналы-дыр. Школа чанының участогунга практика эрттирериниң графигин тургускан. Кымныы кажан ажылдаарын уруглар боттары база чугаалажып турганнар болду.

Дараазында эртен өөредилге эргелекчизи Сат Норбу-биле башкылар өрээлинге ужуражы бердивис. Хамыкты мурнай келир, башкыларның шагын таарыштырар өөредилге эргелекчизи кижиниң ажылынның аайы ыңдыг болгай. Баштайгы кичээл эгелей бээрге өөредилге эргелекчизи-биле чугаалажыр аргалыг болдувус.

— Чаа дилээшкиннериң, бурунгаар чүткүүшкүнүң өөредилге чылы эртип тур — деп, ук башкы чугаазын эгеледи.

Шагаан-Арыгның № 2 школазынга хамааржып турар сес чыл школалары хөй: Чодураа, Торгалыг, Арыскан, Арыг-Үзүү, Эйлиг-Хем, Ийи-Тал дээш өске-даа. Сес чыл школалары-биле ортумак школаның аразында шылчин келир харылзаазын эки билип албас болза, аңгы-аңгы школалардан келгенner-биле ажылдаары белен эвес болбайн аан.

Эртип турар өөредилге чылында шак мону чедир көрбейн барганывидан, баштайгы үеде бергедээшкиннер хөй болган деп башкы чугаалаан.

«Чазыглардан өөренир» деп чугаалажыр болгай бис. № 2 школаның коллективи өөренчилерниң билининиң шынары дээш элээн ажылдарны чоруткан. Район школаларының өөредилге эргелекчилериниң семинарын бо школаның баазазынга эрттиргени база улуг салдарны чедиргеп. Башкылар четпестерни айтып, кандыг угланышкынбиле ажылдаарын сүмелээн. Бо школаның ажылында өөредилгиг эки түүлдерден олар боттары үлегер ап турар.

Школада партия эге организациязы (секретары В. Долчаңмаа) школаның ажылын тускай комиссия хынаан соонда оон түңнел үндүрүп, коммунистериниң ажык хуралын эрттирген. Өөренчилериниң билининиң шынарын бедидер хемчеглерни удаадараа ап келген. «Өөренчилериниң бот-тускайлаң ажылын организастаары» деп темага чугаалажышкынны ийиги улдуңуң түңнелинде чоруткан.

Уругларның билининге доктаамал контрольду чорудуп турган, кымның кандыг темага кошкаан билип алырын башкылар удуртулга болдуруп турарын өөредилге эргелекчизи бадыткады. Ном-биле ажылдап өөрениринге школаларны чаңчыктырарынче башкы бүрүзү кичээнгей салып турган. База бир эки үүл — бижимел ажылдарның салын көвүдеткени болур. Өөренчи бүрүзүнүң билинин хынаарынга ол улуг салдарлыг.

Нинти күш-биле шудургу ажылдаанының түңнелинде эвээш-даа болза чедиишкин бар деп санап болур. Бирги улдунда 60 өөренчи чедир өөренмейн турганындан, ийги улдунда 25 кижи кызырыгган. Коллективтиң шолбаннары хоочун-даа, апыяқдаа башкыларны чоргаарал-биле адап болур. Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Е. К. Соколова эге класстарда орус дыл башкылап турар. Бо школага үзээри ажыг чыл дургузунда ажылдап келген. Школаның хогжүлдези оон ажыл-ижи-биле тудуш холбашкан.

Эге класс башкызы Уйнук Түлүшевна Тамба 2-ги класс-чылар-биле ажылдап кыштаан. Башкының өөренчилериниң билини шырак. Класстың өөренчи бүрүзүнүң онзагай аажы-чаңын билир болгаш кымның-биле канчаар ажылдаарын баш удур планнап турар. Бижимел ажылдарны эң хөйнү кылдырып келген. Аныяк коммунист башкы бодунуң ажылга кызымак, принципиалдыг, шыдамыккай чоруу-биле коллективинде макталдыг.

Төөгү башкызы Цуй-ю-Сенпи-даа алыр болза, эки ажылдыг башкы деп санадыш турар. Ол ында үүле чаңгыс чыл ажылдап турар. Башкының кичээлдериниң уруглар хөйнү билип алыр. Кичээлдерге сонуургал улуг. Дедараалашкан айтырыгларны тургузуп турган, тайылбырны кончуг билдингир кылдыр чорудар, үстүкү классчыларны башкы тайылбырже хаара тудуп турар.

М. П. Коростелева 7—10 класстарда химия башкызы. Химия башкылаашкынының чедиишкиниг болуру практиктиг ажылдар-биле сыгыт холбашкан. Ынчангаш Мария Ивановна лабораторлуг ажылдарже улуг сагыш салып келген.

Өөредилгениң бир чылы эрткен. 10 болгаш 8 классчыларга сөөлгү коңга хаткан. Школаны доозуп үнериниң күрүне экзаменнери эгелээр. Өөренип эрткен чылдың база бир түңнели ынчаарда көстүр.

Б. ДИРЧИП.

Бөгүн — Африканың хосталга хүнү

Ёзулуг хосталгаже угланыышкын

Африка диптиң улустары боттарының эң улуг байырлалын—Африканың хосталга хүнүн май хүнүнүң хереллеринде үткүп турар. Бо хүнү—май 25-ти—алды чылдың мурнунда доктаатказ, ынчаарда диптиң хамаарышпас бүгү чурттарының күрүнелер болгаш чазактар баштыцнары Эфиопияның эрте-бурунгу черинге кады эң баштай чыылган. Аңаа, Аддис-Абебага, африка чаңгыс эптиң хартиязын хүлээп алган болгаш янзы-бүрү аймак улустарлыг база аңгы-аңгы дылдарлыг Африканы чаңгыс аай каттыштырган организация тургустунган.

Хосталганың күчүлүг шуурганының дипке бурунгаарлап калбарарының хире-чергези-биле Африка чаңгыс эп организациязының чаачаа кежигүннери улам көвүдээн болгаш ам оон хүрээлецинде хамаарышпас 41 күрүнелер санаттыныр турар. Ол дээрге, аажок улуг күштүр, Африканың байдалынга, а ол ышкаш бүгү делегейде болуушкунарның хогжүлдезинге оон чедирип турар дээштиг салдары улам-на боттуг болуп бар чоруур.

Ол организацияның бодунуң этнограф болгаш демограф, дыл болгаш чаңчылының талазы-биле, политиктиг болгаш социал тургузуунуң талазы-биле ээн янзы-бүрү дээрзин демдеглээри чугула. Капиталистиг эвес хогжүлдениң угланыышкынын быжыы-биле удуртулга болдурган Гвинея, Конго (Браззавиль), Танзания, Алжир, Каттышкан Араб Республикадан аңгыда шаандагы метрополияларының салдарында ам-даа арткан болгаш капиталистиг делегейниң кавызында турар Чаан Соогү Эрии, Габон болгаш өске-даа ол ышкаш ыңдыг күрүнелер бар. Империалистиг болгаш колониалисчи салдарга алзып, Мурнуу-Африка Республиканың болгаш Родезияның расисчи ёзу-чурумнары-биле, Ангола биле Мозамбик португали эжелел чөрлериниң колониалисчи эрге-чагыргалары-биле чөпшээрежир турушче чоорту чайгылып кирип турар Малави, Ботована ышкаш ыңдыг чурттар Африкада база бар. Империалистиг күрүнелериниң Африкада араатанзыг эрге-ажыктарынга Африка чаңгыс эп организациязының айылдыының бүгү уржуун билбишаан, олар сөөлгү чылдарда ол чаңгыс эптиң кошкадыр, Африка чаңгыс эп организациязының хүрээлецинге чарылдырыышкынны болдурар деэш улам калчаалыы-биле оралдажып турарын демдеглээр херек. Олар мооң-биле кады кандыгдаа чепсектерни, аргаларны ажыгларындан—хээлилээшкинни, коргудар чорукту-даа, боттарынга ажык чок африка ажылдакчыларны политика талазы-биле өлүреринден-даа, хамаарышпас африка күрүнелериниң иштики херектеринге ажык шериг холгаарлаашкынын кылырындан-даа чалданмайн турардар. Сөөлгү чылдарда Африкага шериг эргилдеринең чалгыы оларның киржилгезинбиле болгулаан.

Канчаарга-даа Африка чаңгыс эп организациязы чурттан, бодунун ажыл-чорудулгазын үргүлчүлеп, антимонополистиг болгаш антиимпериалистиг шынарны улам-на сиңирип ап турар.

Африканың хамаарышпас күрүнелериниң хөй нуруузунуң удуртукчулары расизминиң болгаш колониализмниң хамчыындан африка диптиң шуут хостаарын ажыы-биле негеп турар.

Боттарының чурттарының хогжүлдезиниң оруктарынга болгаш арга-методтарынга чаңгыс аай эвесдаа болза, Преторияның болгаш Солсберииниң ёзу-чурумнары ышкаш, расизминиң ыңдыг артыышкынарын Африканың черинге узуткаваан шаанда, португали колонияларның улустары хосталганы чедип албаан шаанда боттарының чурттарынга бүрүн айыыл чок чорукту болгаш тайбыцны чүү-даа магадылап шыдавас деп чүвени олар эки билип турарлар. Кажан бүгү-африка шүүлганга чугаа болза диптиң бүрүн хостаар дээш демиселдиң дугайында боон турда бүгү чөрүлдээлер болгаш башкаланчак чоруктуң дугайында үзел-бодалдың чок болу бээриниң ужуру-даа ол. Колонизаторларның болгаш расистериниң дарлалының адаанда ам-даа хилинчектенин чыдар бодунуң акы-дуңмаларына хамаарышпас Африканың бүгү дузаламчызын таарыштыр башкарып турар хосталга комитеди Африка чаңгыс эп организациязының база бир чугула органы болуп турары таварылга эвес.

Девискээрлериндe партизаннарның өөредилге-белеткел лагерьлери болгаш баазалары турар Танзанияның, Конгонуң (Браззавиль), Замбияның чазактары диптиң мурнуу чүгүнде хосталга дээш африка демиселчилерге боттуг дузаламчыны көргүзүп турар.

Мурнуу Африканың болгаш португали колонияларның хосталга дээш демиселчилериниң мурнувда улуг бергелер тургустунган деп чүве чайгаар билдингир. Реакцияның болгаш империализминиң НАТО агрессчи блокта каттышкан бүгү делегей лагери хосталга дээш демиселчилерге херек кырында удур тургустунган. Чогум-на харын барыын талакы империалистиг күрүнелериин деткимчези-биле португали колониализчи даймының үргүлчүлеп турар. Португали эжелел чөрлерде хосталгалыг дайынның оду чыл ажыг үеде кыптыгын турар. Мурнуу-Африка Республиканың болгаш Родезияның расисчи чагырыкчыларының карманынче хөй миллион доллар, марка, фунт стерлинг Ситиниң болгаш Уолл-стриттиң банк сейфилериниден, Барыын Германияның, Бельгияның болгаш Францияның монополистиг концернериниң конторалариндан соксаал чокка куттулуп турар. Мурнуу-Африка Республика болгаш Родезия португали колонизаторлар-биле кады «четкерлиг эвилел»—делегей реакциязының африка диптe чөленгинзи болуп турар. «АКШ-ка бүдүрген» деп маркалыг винтовкаларны болгаш үгер бооларны хосталга дээш африка демиселчилерге удур угландырган. Барыын-герман болгаш израиль офицерлер расистериниң шаажылал кезектерин сургап, делегей дээрбечизиниң арга-методтарынга оларны өөредип турар.

Ыңдыг болза-даа африка патриоттар боттарының демиселгиге чаасканаан эвес. Африка чаңгыс эп организациязы болгаш хамаарышпас Африканың бүгү күштери оларның талазында. Социалистиг чурттарның, бирги ээлчегде Совет Эвилелиниң улустары Африканың хосталгазы дээш демиселчилерине мораль болгаш материал талазы-биле аажок улуг деткимчени көргүзүп турар. Бо бүгү диптиң хосталгазы болгаш аскежин дээш африка демиселчилерниң чаа тинелгелеринге идегелдиг үндезин болуп турар.

Бо чылын Африканың хосталгазының хүнүнде африка диптиң улустары Африка чаңгыс эп организациязын тургускан үезинден бээр эрткен алды чылдарның дургузунда боттарының буянныг демиселиниң түңнелдерин үндүрүп турар. Мозамбиктиң, Гвинеяның (Бисауның), Родезияның болгаш Мурнуу-Африка Республиканың патриоттары бо хүнүң чаа-чаа дайынчы чедиишкиннер-биле уткуп турар. Олар шаажылакчыларга таварыштырган чаа согуушкун бүрүзүн хосталганың чыыткылыг хүнүнче база бир базым кылдыр чөптүү-биле үнелеп турарлар. Африка диптиң бүгү улустарынга ышкаш, оларга база-ла ол хүнүң аргалыг-ла болза дүрген чыыш келген турарын чүгле күзеп болур.

Г. СКОБЕЛЕВ.
(СЭТА).

МАВРИТАНИЯ ИСЛАМ РЕСПУБЛИКА. Ашхабадтан келген совет эмчи Язлы Мухамедович Джумаев—Нуакшоттуң соңгу-барыын талазынче беш чүс километр ыран мавритан Тиджикджа хоорайжыгаштa медицина округунуң организакчызы болгаш удуртукчуау. Элезининг Сахара черде чыл ажыг үеде ол ажылдап турар. Тиджикджаның чурттакчыларынга болгаш хоорайны долгандыр шепкен майгыннарын тургускан кожүп чоруур чонга совет эмчи чаагай алдарны чедип алган.

Кайда-даа чурттап турар кижиниң амы-тынын камгалап алыры-биле дузаламчы көргүзери негеттинип келгенде Язлы Мухамедович ол черге үргүлчү болгулаар 50 градус изигденgаа, элезининг шуурганнардан-даа чалданмас.

ЧУРУКТА: мавританнар — хүндүлээчел улус. Кожүп чоруурлар боттарының чаңчыл болган мавритан шайын кутпаан шаанда орус доктор Джумаевти чорутпас.

В. Надиряның фотоэу.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

Чүрүмнаалганың чымчыжы

рассказ

Пассажирлерим үш-ле харлыг уруглуг аныяк херээжеи кижиден өскези-ле шупту аныяктар. Ам канчаар, пассажирлерге дора дээрге-ле ийи шак хире маиаар апаарын ажыы-биле чугаалаадым.

ЧО ХИРЕ МИНУТ эрткенде, хоорайже углаан «Газ-51» халып келди. Пассажирлерим шимээн-даажын үндүрбүшаан, үүг-хөөүн алгаш, ол машинага олурушкаш, хоорайже хаптылар.

Чаа-ла ыыт-шимээн, ыршоор куттулуп турган автобузум адаанда часкаан артым.

Ийи шак хире үрелдежип келгеш, үрелнишкинин кылып алдым. Автобустуң иштинге кирип келгеш, кайгайла бердим: аныяк не, уруун удудуп алган, боду ном номчаан олур.

Аныяк иени көрүп каап, арай девидексеп:

— Силер демги машина-биле чоруттааныңар ол бе?— деп айтырыпканымны безин билбейн бардым.

— Көрүп тур ышкажыңар үүл — деп пассажирим ширинии кончуг харылай-дыр.

— Дем-не чораан болзуңарга, ам хоорайда бажыңыңарда изиг шай аартап олурбас силер бе—деп, ам харын чааскаан эвес өөрлүг болганымга өөрүп чугаладым.

— Бистер кайнаар-даа далашпайн чоруур улус бис— дээш, пассажирим номун хаглышаан, удуп чыткан уруун эптии кончуг хойнунга чыттыргаш, чоруурунга белеп бис дээнаиг, олудунга эптештир олуруп алды. Аныяк иениң дужунда ийи ортумак чемодан, олут кырында алээнге улуг сумка көзүлдү.

Машинамны хөделдиргеш, алээн чоруп ораш, пассажирлерден чугаа эрээримге чугаалажыр-даа хире эвес боорга, мен база-ла ыыттавайн бардым. «Элдептиг» пассажиримниң кайнаар бар чыдарын даап бодап чор мен. Аалдап бар чыдар бе дээрге, аалдаанзывас, хоорайда бажыңынче чаныш бар чыдар бе дээрге демги машинага олурушку дег, суурда турар бе дээрге, мыңдыг аар «чүзүктешкилиг» орай хоорай база кирип бар чыдар.

ОЛ-ЛА ХЕВЭЭР чугаа-соот чокка-ла хоорайга алээн орайтай бергенде чедип келдивис. Пассажирлеримни каяа дужер силер деп айтырарымга, аалчылар бажыңыга доктаарын чугаалады. Мындыг орай, уруглуг, чүктешкилиг иени черииң черинге дүжүрүп каар эвес, аалчылар бажыңыга чедирер ужурга таварыштым.

Иешкилер сумказын алгаш дүже бээрге, мен ийи чемоданын туткаш үнүптеримге, «ажырбас-ажырбас, бодум-бодум» деп тургуже-ле чедирип бээри-биле базыптым.

Аалчылар бажыңының оруннары шупту эзлеттинген, дүрер-орун безин чок болду. Уруг-дарыглыг кижидир, дузалажып көрүңер деп мен база-ла киржип эгеледим. Коридорда дүрер-оруннарда чыдып турар улустарже дежурный айыткаш.

— Көрүп тур ышкажыңар үүл эштер, бир эвес хостуг орун турган болза, дораан-на бээр-ле болгай мен, ам чүнүдаа канчаи шыдавас мен—дидир.

Ам канчаар мээң бажыңымга барып хонуп алыпар дээримге, пассажирим кезек чорчуп, чөпшээрешкейн туруп-туруп, мен демги-ле чемоданнарымны туткаш чоруптарымга, соомдан базыпты.

Бажыңга келгеш, от салып, шай хайындырып, бар-чок аъш-чемниниң тээжизин салып хүндүледим. Мээң чаасканн эвес чурттап турарымны Сереш (пассажириниң ады) дораан-на эскерип кагды;

— Уругларым садикте хонуп турар... өөм ишти... а, өөм ишти командировкалай берген — дээр ужурга таварыштым. Бичии Саяна келген дораан-на, уругларның ойнаар-кыстарын көрүп каап, караа улгадып, сонуургалы хайныл, дораан-на ойнап эгелей берди.

СЕРЕШ АМ-НА харын арны частып, мээң-биле дидим чугаалажып тур. Кызыл-Эрик суурга үш чыл башкылаап, эм хоорайга ажылдаары-биле келгенин каксы чугаалай-дыр.

— Өөңер ишти кайда ирги? — деп каш-даа катап айтырар часкатп дидинмедим.

Сереш мээң бодалымны билген-даа дег:

— Башкылап келген суурлумга чыл-даа четпейн чыткаш, клуб эргелекчизи турган Михаил Ондар дээр оолбиле өг-бүле тудуп, чаңгыс черге чурттап турувуста, Михаил Кызылче кипомеханиктер белеткээр курсче өөренип чоруткан. Саянаны божупкавымда, Михаил «чедип шыдавас-тыр мен» дээн чагаа чоруткан. Ол-ла хевээр дедир ээп келбээн. Сөөлүнде дыңнаарымга өске книжи-биле чурттай берген болду. А бис, иешкилер будуң чартык чыл иштинде ийилээп чурттадывыс. Ам ол суурдан шуут чорушканывыс бо. Соңгу районда ырак төрелим книжи бар, шоолуг-ла аргышпас улус бис. Бодум өскүстер бажыңында өзуп-доруккап, адамнемниң бар-чогун-даа мынчага дээр билбес книжи мен ийин — дээш, улуг тынгаш, ыыт чок олур.

Серештиң сеткил-сагыжын бир-ле катап Сереш орайтай бергинде чедип келгеш, арай муңгаргай шинчилиг, 2—3 хонгаш чаа бажыңче «көжер» болганын чугаалады.

Ону дыңнаап, чүге-ле чүве ийик, чүрээм безин доктаай берген шыкаш болду. А херек кырында ында онза чүү боор: бис ийи дээрге аңгы кижилер, аңгы-аңгы чурттаалгалыг турган улус-ла болгай бис. Серештиң чугаазын уруглар дыңнап каап, чаа-ла ойнап турган боттары, ойнаарын соксадып, арыннары муңгаргай шинчи кирип, кезек када бажың ишти. ыржым, шыпшың-на баарды.

— Бир эвес Сереш үгбай биле Саяна иешкилер бистен чоруптар болза, мен бажыңче келбейн. садигимге хонуп-ла, хонуп-ла, хонуп-ла турар мен — дей-дир.

Саяназы турган:

— Көжерде Алдын-кыс биле Оксананы ыяап-ла ап алыр, бербес-даа болза садыл алыр бис — дээрге, мен чүнү-даа чугаалаар аайын тыппадым.

Сереш кезек боданып туруп-туруп, арны өөрүшкү шинчи кирип:

— Ындыг-дыр, бис кайнаар-даа көшпес, шупту кады чурттаар бис — дээрге, уруглариың канчаар ураалап турганын, ынчаарда көрген болзуңза, эш!

ОҢ сөөлүнде ийи ай эртkенде бот-боттарывыска чоокшулажып, чаңгыс өг-бүле бооп чурттай берген бис. Бо үениң иштинде бир оолдуг-даа бооп, дээди өөредилге черинде бот-өөредилге-биле өөренип, кол-ла чүве — бот-боттарывыска дузалажып, билчип, чурттап келген бо-ла бис ийин — деп, эжим доосту.

— Агармаа ол-ла хевээр уругларның дугайында сонуургавааны ол бе? — деп, бодалымны ажыы-биле илереттим.

— Сонуургавас боор бе, харын-даа Алдын-кысты бүдүү көгүдуп алгаш баар бодаан, ынчалза-даа оон түү-даа бүтпээн.

— Кажан ынчап турганы ол?—деп улам-на сонуургап айтырдым.

Эрткен чылын, часкаар бир кежээ ажылдан келгеш, Серешти бир-ле чүвеге дүвүрээнин дораан-на эскерип кагдым. Уруглар шупту удуй бергенде, Сереш чугаалай-дыр: дүштe школадан келгеш, дүштеки чөм белеткеп турда, Алдын-кыс эзгиштээи, ыы-сыылыг кире халып келгеш, аваның хөрээнге бажын үстүрүп алгаш, аваазы чүү болганын айтырарга-даа, ишкирнигип ыглаар, чүгле ында-хаая... Авай, авай, эргим авай!-ла дээр болган.

СЕРЕШ мырыңай угаанкудуи оскунар часкан болчук. Уруу бичии оожургай бергеш чугаалаан-дыр: школадан чанып олурда, Агармаа таваржып келгеш, конфет, шоколад берип, сени алыр дээш келдим, мээң төрээн уруум-на болгай сен, чоруулу дээш, холуңдан чедип алгаш бар чыдырда, Алдын-кыс ушта тыртып алгаш келген болду—деп, эжим чугаалааш, чанында салып алганы транзисторлуг радиоприёмнигин холунга тудуп ажылдадыр дей бээрге:

— Агармаа, уругларын алыр деп барза канчаар сен?—деп хенертен айтырыпкаш, иштимде эпчоксуна бердим.

— Бир эвес уруглар боттарының күзели-биле чоруур бис дизе, оларны тудар эргем чок-да болгай. Ынчалза-даа уруглар боттары-ла Агармааже барбастар деп бодаар мен — дээш, радиоприёмнигин ажылдадыптарга, кезек шинлээн соонда Москва чугаалап, сөөлгү медээлерии дамчыда берди.

БАЛЫК МҮҢҮ-ДАА тергиин-не болган. Чаа-ла чемнендивис.

Чыдып алгаш үр-даа болбаанывыста эжим дораан-на удуп калды.

Мен эжимниң чугаазын эгезинден төнчүзүнге чедир дессараалай катап-катап бодап, дээрде айырааиаан сылдыстарже топтап көрүп чыдарымга, бир сылдыс дээрден кезек бадып оргаш, чоорту-ла оду өөүп, чиде берди...

Сылдыстарның күжүн чидирип, кошкап келгениерин, күштүглери канчаар бодунче соруизалап, чыыра тыртып алгаш барып турарын көрүп чыткаш, чоорту-ла карактарым шимдинип эгелей берди.

Куулар КЫЗЫЛ-ООЛ.

С. Феоктистовтуң «Чазын садка чодураалар чечектелип турда» деп фотоэтюду.

СПОРТ ШӨЛДҮГ

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык ортумак школазының устуку класстарының өөреникчилери күш-культура башкылары Саая Демир-оол, Александр Ооржак оларның удуртулгазы-биле школаның спорт шөлүн таарымчалыг кылдыр эде дерип, кылып алган. Ылангыя баскетбол, черниң узунун, бедиин халыыр черлерни кылганы маргылдаалар арттырериигe эптиг болган.

А. ХОМУШКУ.

Конкурска киржиңер

Бистиң чурттуң иштики херектер ажылдакчыларының ажыл-чорудулгазының болгаи оларның амыдырал-чурттагазының дугайында чогаалдар бижип турар чогаалчыларның бүгү-эвилел чөвүлел хуралы бо чылдың апрельде Бакуга болуп эрткен. Боттарының эрес-дидим, аваанныг, кемнерек үүлгедикчилерии истеп тывар херекке арга-дуржулгалыын көргүзүп турар иштики херек ажылдакчыларының дугайында чогаалдарны бижирип улам-на көвүдедип, бижип турар чогаалдарның идейлиг утказын, оларның уран-чечен мергежилин бедидериниң дугайын ацаа чугаалашкан.

Милиция, петелге органнарының, эдип-чазаар күш-ажыл албан черлериниң, өртке удур болгаи өске-даа корум-чурум тударының база камгалал черлериниң ажылдакчыларының чаагай ажыл-ижии, маадырлыг чоруктарын улам таныштырып тайылбырлаар база иштики херектер органнарының ажылынга ажылчы чонуң калбак киржилгезин, харылзаазын улам быжыглаар сорулга-биле ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозу болгаи ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилели бо үстүнде айыттынган сорулгаларга дүгжүп турар эң эки чечен чогаалдар дээш конкурсту 1969 чылдың апрельден 1970 чылдың апрелье чедир чорударын чарлаан.

В. И. Ленииниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга холбаштыр литератураның болгаи уран чүүлдүң эң эки чогаалдары дээш республика конкурузунуң жюризи, бо үстүнде чарлаттынган конкурска үидезилээш бистиң республиканың иштики херектер органнарының ажылдакчыларының дугайында эң эки чогаалдарны бижээш, улуг баштыңтының 100 чылын холбаштыр чарлаттынган литератураның болгаш уран чүүлдүң эң эки чогаалдары дээш республика конкурузунуң жюризиие чорударын конкурска киржип турар база ацаа киржир күзелдиг киижилерге дыңнадып тур.

Бистиң республиканың иштики херектер ажылдакчыларының дугайында чогаалдарны мооң адаанда адресче чорудар: «Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, бажың № 4. Конкурска» дээш. автор адрезии айтыр.

Тулганнарның он алдыгы салыы хайым

Делегейге хөл-шыдыраа талазы-биле бирги чер дээш **Тигран Петросяннының** болгаш **Борис Спасскийниң** аразында оюннуң он алдыгы салыы 32-ги көште хайым болган.

Оларның саны ам дең: 8:8 болган. Дараазының он чедиги салыы даарта, ийи хүн дыштанып алганының соонда чаа күш-биле солуи көрүштүг болуру чигаинг чок.

Редакторнуң орлакчызы С. К. ШОПГУ.

Өртке удур камгалал дружина

Уругларның өртке удур экитура дружиналарының көрүдези болуп эрткен. Ону ленинчи юбилейге тураскаатканн. Көрүлде үезинде дыка хөй ажылдар кылдынган. Республиканың болгаш Кызыл хоорайның школалары уругларның өртке удур камгалал дружиналарының булуңнарын тургускан. Ада-иен холбаштырган тускай хана солуннү база ол ышкаш «Өртке удур хемчезлер», «Өрт-биле демисел» деп темалыг хуудустарны удаа-дараа үидүргүлээн. Кызылдың № 8, 3, 4, 11 болгаш Тожу, Улуг-Хем районнарның школаларының уругларның өртке удур камгалал дружиналарының көрүдези бедик деңнелге организастыг эрткен. Бо школаларда дружина кежигүннери чурттакчы чонга азитас-тайылбырлаашкын ажылдарын чоруткаш, боттарының бижыглаттынган черлеринге дежурныйлаашкынны чоруткан.

Хөй-иишти көрүлдезинге идепкейлиг, дайынчы белеткелдиг киришкени дээш мурнакчы болган уругларның өртке удур камгалал дружиналарының түс-түс шаңналдарны тыескан.

Бирги черии Кызыладың № 8 школазы (директорү эш Семин, дружина даргазы Л. Близнюк), ийиги черии № 3 школазы (директорү эш Филимонов, дружина даргазы А. Ковалев), үшкү черии Тожу районнуң Азас школазы (директорү эш Доржу, дружина даргазы В. Кол) алган. Бо үш черии өөлээн дружиналарга тус-тузунда 75, 50, 25 рубль түңнүг шаңналды база хүндүлел бижиктерии тыескан.

Тожу районнуң Азас школазының 8-ки класының өөреникчизи Александр Баранны, Кызыладың № 11 школазының 6-гы класының өөреникчизи Таня Федченкону Бүгү эвилелдиң пионерлер лагери «Артекче» баар халас путёвка-биле шаңнаан.

Е. КРАВЦОВА.

"РА"—ЭРТЕ БЭРҮНГҮНҮҢ КОРАБЛИ

Египетте аң улуг пирамиданың чанында бо корабльди туткан. Ону кылганының төөгүзүг черле солун. Оон даштыкы хевирии пирамидада чуруп каан эрте-бүрүнгүнүң кораблиниден дүрзүлеп алган. Аңаа хереглээн материалдар амгы үеиик бижыскан, демирлери, пластмассалар эвес, а кулузун хевирлиг папирус дээр үнүш. Бо корабльди кылдырган кижиниң амыдыралы база-ла солун. «Ра» корабльдиң капитаны норвег эртемден Тур Хейердал каш чыл мурнунда сал кылып алгаш, оон-биле Оожум океанны кежир эжиндирген.

Эртемденниң ол аян-чоруу аиаа эвес. Американың үидезин чурттакчыларының угуе-дүпте Африкадан көже берген кижилер деп эртемден санап турар. Ол кижилер ынчан амгы үеде ышкаш күштүг пароходтар, теплоходтар чок турган үеде ыпаар канчап чеде бергенил деп айтырыг тургустунуп кээрге, эртемден ону бадыткаары-биле бижыг сал кылып алгаш, океан агымының аайы-биле Африкаиың эриктериниеи үнгеш Америкага четкен.

Ол үевиң кижилери үетөөгүнүң пирамидаларында чуруп каанны дег хевирлиг корабльдер-биле эжиндирип коже берген деп бодалын бадыткаары-биле ындыг хевирлиг «Ра» корабльди кылдырткан. Корабльдиң командазы база солун. Чеди кижи составтыг команда янзы-бүрү нацияның кижилерп. Оларның бирээзи совет эмчи Юрий Сенкевич. Ол чоокта чаа Африкада чеде берген.

«Пионерская правда» солуннуң корреспондентиэи Л. Репин чоокта чаа эш Сенкевич-биле ужурашкаш, дараазында айтырыгларга харыны алган.

— Корабльди кылган материалдың дугайын тодаргайы-биле чугаалап көрүңерем?

— Папирус изиг чурттарга үнер үнүш, Совет Эвилелинде ол чок. Кулузун, хыргыыш хевирлиг болгаш кончуг-ла чиик. Корабльди даштындан көөрге бичии ышкаш сагындырар, ынчалзажок иштинче кире бээрге делгеми кончуг. Оон мурнуу талазында базала ол үнүштен чадыр кылып каан, аңаа удуур, дыштаныр бис, орун чокка шала кырынга. Корабльдиң рулю-даа, мотору-даа чок. Ийи хүүрек эшкиниң база парус күжү-биле башкартынар. Папирус сугта шыгып, дүшпес чиик үнүш деп чугаладым. Оон-биле кылган бо корабль 12,5 тонна деңзилиг болзажок чүс тонна чүүкту аңаа чүдүрүп болур. Эрте-бүрүнгү гректер Хүнүү «Ра» бурган деп адап, аңаа чүдүп чоразыннар. Хейердал кораблин ынчангаш «Ра» деп адааны таварылга эвес.

— «Ра» корабль аварииага таварышса камгаланыр херекселдер бар бе?

Бо корабль-биле дөмейлешкек хеме бар, оон аңгыда кижи бүрүзүнүң кеткен хевии сугта дүшпес тускай материалдан кылган. Кол-ла бүзүрээр чүвевис корабль боду. Ону дуржулгалыг иегр мастерлер кылган.

— Аъш-чем аймаандан чүвү алыр силер?

— Алыр продуктуларывыстың хөй кезии кадырган ъат болгаш кат-чимис аймаа. Океандан балыктаар херекселивис база бар. Бир тонна суг биске чедер деп капитанывыс санаан.

— Кады чоруур эштериицер кымнарыл?

— Капитанывыс Тур Хейердал делегейде билдингир кижи. Улуг эртемден-даа болза кончуг-ла сагыш човангыр, биче сетиилдиг кижи. Корабльдиң башкарыкчызы Чад хол чурттуг иегр Абдулла хөглүг аныяк кижи. 39 харлыг италиян Карло Моорн аян-чорукчу, сугга шымнур спортсмен, альпинист болгаш фоторепортер кижи. Корабльдиң бешки кежигүнү египет Дожрдж Сориами дээдо хүреш талазы-биле Африканың алды дакпыр чемпиону, суг ажылдарының талазы-биле инженер кижи. Америк Норман Бекер — хоочун сугжу. Ол бистиң оруувустуң айтыкчызы болур.

Янзы-бүрү нацияның кижилери канчап чугаалажыр силер?

— Англи дылга чугаалажыр бис. Бистиң аравыстап чүгле Абдулла ол дылды билбес, ынчалзажок француз дылды билир. А капитанывыс англи, француз дылдарыны бодунуң төрээн дылы-биле бир дөмей билир. Ынчангаш интернационалчы бичии коллектив нэйыралды, дылды тып аптар боор.

Беседаның төнчүзүнде «Ра» корабль май айны сөөлүүреди аъттанныптарын Сенкевич корреспондентиге дыңнаткан.

Спортчу аттарын казаан

Арагалап, каржы-хажагай ажыы-чаңын көргүзүп, чурум үреп турганы дээш «Нефтчи» деп (Баку) футбол командазының ойнакчызы, ССРЭ-ниң спорт мастери А. Банищевскийниң спорт мастери деп адын ССРЭ-ниң күш-культура болгаш спорт комитеди казаан. Ол командаиың ойнакчылары В. Семиглазов, В. Брухтий, «Динамо» деп (Минск) футбол командазының ойнакчызы В. Сахаров оларны база совет спортчута телеп чок ажыы-чаңы дээш спорт мастерлери деп аттарын казаан.

Ук комитет Банищевскийге, Семиглазовка болгаш В. Катейвеге («Динамо», Минск) «А» болгаш «Б» класстың футбол командаларының аразында чурттуң чемпионадында киржирин хоруудаан.

Азербайджанның болгаш Белоруссияның күш-культура болгаш спорт комитеттериниң кичээнгейии спортчулар ортузунга киижиидилге ажылын экижидериниң чугулазында Комитет угландырган. (СЭТА).

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Кызылдың башкы институдунуң бот-воредилге салбыры дараазында тускай эртемнерге бирги курска студентилер хүлээп алырын чарлап тур:

биология,
математика,
орус дыл болгаш литература
орус дыл болгаш литература тыва школаларга.

Киреринiң экзаменнери 1969 чылдың июнь 5-тен 13-не чедир дараазында эртемнерге болур:

биология тускай эртеминге—химия (аас-биле), биология (аас-биле), физика (аас-биле) орус дыл болгаш литература (бижимел-биле);

математика тускай эртеминге—математика (аас, бижимел-биле) физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бижимел-биле);

орус дыл болгаш литература тускай эртеминге — орус дыл болгаш литература (аас, бижимел-биле), ССРЭ төөгүзү (аас-биле);

тыва школаларга орус дыл болгаш литература тускай эртеминге — орус дыл болгаш литература (аас, бижимел-биле), ССРЭ төөгүзү (аас-биле).

Биллириишкиннерни дараазында документилер-биле кады хүлээп алыр: ортумак эртеминиң дугайында документизи (боду), доңчу намдары, чурттап турар черинден шынзылга, күш-ажыл дептериниң хоолгазы, эмчи шынзылгазы, ажылдап турар черинден характеристика, 4×3 хемчээлдиг дөрт чурук.

Документилерни дараазында адресче чорудар: Кызыл, башкы институду, бот-өөредилге салбыры, тел. 20-36.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРАДЫ.

ЧУРУКТА: Кызылдың башкы институдунуң бот-тывыңгыр ураи чүүл коллективиниң таиды болүүнүң кыстары.
Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

КИНО

МАЙ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Янтарлыгдан келген дургун» 10.30, 12.30, «Кашмирге болган ынакшыл» (1-ги, 2-ги сериалары) 2.40, 5.45, 8.50 шактарда.

ЕНИСЕЙ»: Киночыынды 10, «Олеко Дундич» 11.15 1.15, «Париж—Варшаваже виза чокка» 3.20, 5.20, «Хамааты камгалалының дугайында». 7.20, «Париж—Варшаваже виза чокка» 9.40 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: «Алдырбастарның чаа ужуралдары» 9, 11, 1, 3, 5, 6.50, «Космостуң маадырларына алдар», «Совет дайынчы», «Алдырбастарның чаа ужуралдары» 8.40 шактарда.

МАЙ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кымга-даа хамаарышпас суглар» 10, 12, 4, 5.55, 7.50, «Чүрек дилеп турар кижи», «Кижи болгаш автомат», «Кымга-даа хамаарышпас суглар» 8.50 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Киночыынды 10, «Янтарлыгдан келген дургун» 12.40, «Кашмирге болган ынакшыл» (1-ги, 2-ги сериалары) 2.40, 5.40, 8.40 шактарда.

«БАА-ХЕМ»: «Чалайның эзирлери» 3, 4.50, 6.40, 8.30 шактарда.

Ойнаашкын манап тур

1969 чылдың акша-бараан лотереязының (үшкү үндүрүлгезиниң) ойнаашкынының тиражы май 29-та Махачкала хоорайга болур.

Тиражка «Волга», «Москвич», «Запорожец» автомобильдер — 180, мотоциклдер — 405, мотороллёрлар — 180, хөй санныг чадаг-тергелер, хеме моторлары, магнитофоннар, радиоприёмниктер, радиолалар, шактар, дүктен кылган херээжең жакеттер, нейлон хөйленчер, ор кижилерниң «болонья» плаштары болгаш өске-даа түүлдерни ойнаш ап болур.

Оон ынай 1 рубльден 1000 рубль чедир акша ойнаашкыны бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзааның албан черлеринден, «Союзпечатьтың» киоскизинден, кинотеатрларның, автовокзалдарның, аэропорттуң кассаларындан садыл ап болур.

Лотерея билеттерии садыл алырынче далажыңар!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-ырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 21-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелеринин типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, 1).

ТС 00626

Солун неделяда алды катап үнер